

מאמר שערי אור

על דבר לימוד היראה והמוסר

א.

גבר. כל מפשיו עלילותיו ותחבולותיו וכל דרכי הנהגתו עם חלקים ואדם. וזה יסוד ושורש לכל החזרה והמלוה. דוד המלך ע"ה אמר ראשית חכמה יראת ד'. ושלמה בנו אמר בחכמתו תחלת חכמה יראת ד'. וכן מהם את ספר קהלת. סוף דבר הכל נשמע את חלקים ירא:

והזל אמרו בגמ' יומא דף ע"ב, מאי דכתיב למה זה ממחר ביד כסיל כו'. הוי לשונאיהן של ה"ח שפוסקים בחזרה ואין בהם יראת שמים ע"ש. ובפ"ג דאבות תנן. ר"ח בן דוסא אומר כל שיראת מטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת וכל כו'. ובזבכות (דף ל"ג) אמר ר' יוחנן משום רשב"י אין לו להקב"ה בבית גנזיו. חלא אומר של יראת שמים. וציואר אמרו חז"ל צבנת (דף ל"א). כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראת שמים. דומה לגזר שמארו לו מפתחות הפנימיות. ומפתחות החיצוניות לא מסרו לו צהי ע"ל. ופרש"י יראת שמים דומה כו'. כך חס ירא שמים הוא נעשה חרד לשמור ולעשות. ואם לאו אינו חס לחורתו ע"ש. ומחבאר מזה כי יראת שמים היא המפתח החיצונה. לפתוח צה השער לה' שערי החזרה והעבודה:

אכן מהו מהות של יראת שמים. אשר היא המפתח לפתוח שערי לרק. היינו הסיבה לעבודת

אדמו"ר הגה"ח זי"ק"ל. כתב באחד ממכתביו וזה לשונו. כל הדברים שבעולם מורכבים המה ביולאותם לאור מסיבה ומסובב כו'. כל סיבה היא מסובבת מסיבה הקודמת לה כו'. סוף דבר אין מסובב בלי סיבה, להולד ממנה המסובב כו'. ואין סיבה אשר איננה עולדת מסיבה המסובבת כו' עכ"ל הטהור:

והנה זה ידוע ומוזן לכל חכם לב ומזין דבר. כי לפי ערך גודל יקרת כל מסובב הוא התכלית. כן לפיה ירבו או יגדלו הסיבות הפועלות המסובבות למלאות התכלית. ולזאת כאשר עבודה ד' ית"ש. הוא התכלית הגרסה היוהר יקר ונכבד. שאפשר להעלא צעולם. כי למענה הכין ה' ית"ש כל הבריאה בכללה. ואת האדם בחיר הנבראים בפרט. על כן נשכיל צינה ונרדפה לדעת. מה הנה הסיבות הפועלות המסובבות. להולד ממנה המסובב התכלית הנשגב והיקר הזה:

ובאשר נדרוש מעל ספר ד' מדברי הכתובים. והמקובל לנו מדברי חז"ל. נמצא כי הסיבה הראשית לכל החזרה והעבודה. היא יראת ה' ית"ש. והיא הניר והמרכו. אשר עליה מסוב כל הליכות מלשדי

שערי אור

ע"ל ע"ש. והנה גדולה מזו כחצו חכמי
 היראה. כי מצלעדי יראת העונש. לא יוכל
 לעלות כלל במעלות מדרגה העלויה של יראת
 הרוממות. וכ"כ הגאון מהרמ"ל מלבי"ם זוק"ל
 צ"ח ה' החורה לפי יתרו וז"ל. אמנם כבר בארו
 חכמי לב. שא"ל לבא חיבף למדרגה הגדולה
 הזאת. לירא יראת הרוממות. ולריך שנירא
 תחילה יראת העונש. וממנה נעלה אל מדרגה
 הרמה שהיא יראת הרוממות עכ"ל. וכ"כ אדמו"ר
 הגא"ח זוק"ל באגרת המוסר. שכתמונה
 המרחפת בנו שהאלקים שופט הוא לתח לאיש
 כפרי מעלליו. היא ראשית מלעדיו לעבודתו
 ית"ש ע"ש :

עילת

הדבר הנס מלבד העשם הפשוט.
 המבואר לכל חכם לב. שא"ל לעוף
 צטיבה אחת לרום המעלות. ודרך קניית הצטיבה
 הגדולה מוכרח שתהיה בסדרגה. מתחילה לירא
 מפחד עשאו. ואח"כ לירא גש מגודל רוממותו
 ית"ש. עוד יש בזה יסוד אחר מדרכי היראה.
 כי הנה צ"ח קדמון אשר סביב להרמב"ם בה'
 יסודי החורה פ"א. כתב לענין דרכי היראה.
 של יראת העונש ויראת הרוממות וז"ל.
 ומלאנו בתורה שני כתובים. האחד מורה
 שהיראה מביאה לידי עשיית כל המצות שנאמר
 ועשה ישראל כו'. והשני מורה שלא נלעוויו
 בכל המצות. אלא כדי שנגיע בכן ליראה שנא'
 ויזינו כו'. וההכרח ציניהם שהיראה יש לה ג'
 קטות. הקלה הראשון הוא תחילתה והיא קודמת
 לכל המצות. שהירא מן המלך לא יצבור על
 דבריו. וע"ז אמר כל שיראת מפאז קודמת
 לחכמתו כו'. וחלק השני הוא סוף היראה.
 והיא היראה האמיתית. לא יגיע אדם לה אלא
 אחר עשיית כל המצות כו'. וכשנגיע לזו
 המעלה יעקב ממנה למעלה האהבה. שהאהבה
 לעולם לא תהיה אלא לאחר היראה :

לעבודה ד' ית"ש. לקיים את החורה והמורה.
 הנה ידוע כי יש שתי צחינות ביראה ד' ית"ש.
 וחכמי היראה והמוסר יכנו אחת צ"ח. יראת
 העונש ויראת הרוממות. ע"י ב"ם מוצת
 הלבבות פ"ו משפר אהבת ה'. וז"ל והיראה על
 שני פנים כו'. אחד מהם יראת עונשו ונסיונו
 כו'. והשני יראת לכבודו ורוממותו ועולם
 גבורתו כו' ע"ש. וכ"כ ב"ם מסילת ישרים פ'
 כ"ד שכתב וז"ל. יש יראת העונש. וזהו הענין
 האחד. ויש יראת הרוממות. וזהו הענין הב'
 כו'. יראת העונש כפשוטה. שהאדם ירא מעבור
 את פי ה'. מפני העונשים אשר לעבירות. אם
 לגוף ואם לנפש כו'. ויראת הרוממות הוא.
 שהאדם ירחק מן החטאים ולא יעשה מפני
 כבודו הגדול ית"ש :

והנה

בכלל יראת העונש. הוא ג"כ יראת
 אצדן השכר של שכר מנוה. כי כמו
 שצריך לירא מפחד עשאו ית"ש. כמו קן ימויב
 שיתעלם בלבו אהבת השכר האמיתי על כל
 חמדת תבל לכיות נכסף ומשתוקק לחזות בנעם
 ד'. היא הטובה האפונה לנדיקים. בעד שכר
 מנוחם אשר עין לא ראה. ולירא מאצדן
 השכר הגדול הלילה. וכן בכלל יראת הרוממות.
 הוא ג"כ אהבת ה' ית"ש. כי שניהם הם כמעט
 צבוג אחד. ובמבואר בסוטה (דף ל"א). דאמר
 רבא לנהו הרי תלמידי דחקריון להו בחלמא
 כו'. תרוויכו רבנן לדיקי גמורי אהון. מר
 מאהבה ומר מיראה. אך צ"ח מעלת האהבה
 היא גדולה יותר מיראת הרוממות. ובמבואר
 שם תיאר ר"ש בן אלעזר אומד גדול העושה
 מאהבה. יותר מהעושה מיראה כו' ע"ש :

אבות

אם כי תכלית יראת ד'. הוא בודאי
 מדרגה הגבוה של יראת הרוממות.
 אולם ידוע כי יראת ד' ראשית דעת היא יראת
 העונש. והחסיד הקדוש מוהר"ח וויטאל זוק"ל.
 בהקדמה לס' הקדוש עץ חיים כתב וז"ל. והבא
 לטהר ולקרב. ראשית הכל יראת ה' להשיג
 יראת העונש. כי יראת הרוממות שהיא יראת
 הפנימית. לא ישיגה אלא מתוך גדלות החכמה

וביאר

הענין הוא. ידוע כי חלקי העבודה
 שנים הם. א' חלק המעשה והוא
 קיום החורה והמצות בצופל צבור מרע ופשה
 טוב. ב' חופני העבודה בצהרת המחשבה.
 ויש

שערי אור

1

והנה יראה ד' ית"ש מלבד שהיא סיבה לשמור ולקיים את כל החורה והמורה. עוד היא הכלית לעצמה. כי היא מלאת עשה את ד' חלקך תירא. וכל מוני המלות השבוה בכלל תרי"ג. הנה גם לענין הכלית המלה כתב הרמב"ם ז"ל בספר המצות.

כי המ"ע הזאת היא יראה העונש. וע"ש מש"כ ז"ל. מצוה ד' היא שצונו להאמין יראתו יהעלה. ולהפחד ממנו. ולא נהיה ככופרים ההולכים בשדירות לבס וצקרי. אבל ירא ביראה עשו בכל עת. וזהו אמרו את ה' חלקך תירא עכ"ל ע"ש:

אמנם נראה כי אין כוונתו לשלול מכתוב זו המדרגה הגבוהה של יראה הרוממות. כי צד"ש פ"ב מה' יסודי החורה כתב. האל הנכבד והגורא הזה מצוה לאהבו וליראה אותו שנאמר ואהבת כו'. ונאמר את ד' חלקך תירא. והי"ך הוא הדרך לאהבתו ויראתו. בשפה שחובקן האדם במעשיו וברוחו הנשפלים כו' מיד הוא חושב כו'. וכשמחשב בדברים האלו עלמנו. מיד הוא נראה לאחוריו ונפחד. ויודע שהוא בריה קטנה שפלה חפילה כו' ע"ש. והנה זהו דרך של יראה הרוממות.

אכן נראה כי המ"ע הזאת של את ד' חלקך תירא. כולל באמת כל בחינות היראה. שהדעת נותן בדרך לירא ולפחד ממנו ית"ש. הן יראה העונש והן יראה הרוממות. וכן בכל מקום שהזכירו חז"ל יראה שמים נכלל שניהם תחת שם זה. אך כל מקום הוא לפי פניו :

ועכ"פ מה שאמרו חז"ל. כי יראה שמים דומה להפחדות חילוטות כנ"ל. והיינו בתור סיבה. להיות ירא ומרד לשמור ולעשות כפר"ש כנ"ל. בלי ספק כי הסוה היא של יראה העונש. כי היא הסיבה ראשונה אשר מסובב ממנה קיום המעשה בפועל. לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי החורה והמורה. וכמ"כ צפ"י קדמון הנ"ל. כי תחילת היראה היא יראה העונש. ומביאה לידי עשיית כל המלות. וזו היא שאמרו חז"ל באבות כל שיראה חטאו קודמת לחמתו חמתו מתקימת כנ"ל :

יש צוה מדרגות רבות. והנה יסוד עבודה ד' לעיכוב. הוא קיום המעשה בפועל. ועל ידי קיום כל החורה והמורה נקרא עובד ד' ית"ש. והוא אהוב ונחמד לפני המקום. וטערת המחשבה הוא רק לשלימות העבודה. וכמו שהאר"י צוה צ"ב נפש החיים ע"ש :

והנה יראה העונש יסודה בפש החיונית או הטבעית. כי חוכן כח היראה נפוע גם בכל נפש חיה. ולזאת גם צה"ח האדם הולך אחר שרירות לבו. נגוע ומובה מעומת ופשעים. לא יבצר ממנו לירא היראה הזאת של יראה העונש. וע"כ היראה הזאת קודמת לכל המלות. כי היא סיבה באמת לכלה פשע ולהתחטטות. ולניחוח ירא וחמד לקיים כל החורה וכל המורה :

אכן המדרגה הרמה של יראה הרוממות. והוא הדעת השלימה והסכרה השכלית. לירא ולהרד מנוול רוממותו ית"ש. הנה החיות החומריות והמדות המנוונות. וגילולי העוונות ופשעים. הם מכך מזדיל בינם לבין הקדש. וכל עוד אשר יעשה הרע בפניו ד'. לעבור על ציתו וממרה רצונו ית"ש. לא יוכל להביא היראה הגדולה הזאת אל קרבו. ולא יגיע למדרגה זו בשום ענין. בלתי כאשר יחפוט מעט מנשפיותו. ויפשיט מעליו את בגדיו הצואים. מהכלי העולם והחיות הנמצות. ויארקו כבוד סגיו ממדות הנשחחות. ויחקרש משומחת הגויה. לשמור ולקיים את כל החורה והמורה בפועל. אז יוכל לישא אבר. ולדחות על כנפי יראה הרוממות. להבין ולהשכיל באמתת רוממותו ית"ש. לירא ולהרד מפחד רוממותו והדר כבודו ולעלות לרום המעלות לאהבה אותו ולדבקה בו ית"ש :

נמצא כי המדרגה הגבוהה של יראה הרוממות ואהבת ה' ית"ש. הם מסובבים מעשיית וקיום כל החורה והמורה. אולם קיום החורה והמורה עצמה בפועל. הוא מסובב רק מסיבה הראשונה היא יראה העונש :

וממלא

שערי אור

ובמוציא

דבר נשכיל צינה. ממה שדימו חז"ל בחממה. ידחת שמים למפתחות. לפתוח בהן השער לה' שערי התורה והעבודה. מיזבן מזה כי כמו שלא יתכן לפתוח דלת סגורה על חסר. במשולו ברזל וגומחותי מבלי מפתח. כן הוא דבר נמנע. לפתוח השער לשמור ולעשות ולקיים. את כל דברי התורה והמואלה בשלימות. מבלי היות בידו מפתח של יראת שמים. ואף אם יש בידו תורה. לא יחוש לארחו לקיים אותה. מבלי שהיה עמוס מתחילת די כיוסוקו ביראת ה' יח"ש:

בנדרים דף ל"ב. עיר קטנה זה הגוף. ואנשים זה מעט חלו חברים. ובה אליה מלך גדול וסבב אותה זה יח"ש. ומלא בה חיש מסכן חכם זה יח"ש:

טובן

מאליו. כי האדם צריך להיות שכן חמיד למערכות קרב. עם החלואה ועם יצר הרומני. עשה במה יעזור את רוח תאורו הסוער המיד כהמות יס לגליו. לבלוע ההוס רבה. לכל תמודות החבל. ולתענוגות בני האדם. ובמה יאסור את המלחמה הכבדה לנגד היצר הרומני. הוא המלך גדול הנצור והנפרץ. הפנוי מכל ערדה. אשם וצנים חין לו. חינו דולג למטוא סרף ביותו. גם כבלי בזמן לא יערידוהו. והוא ממלא את העודתו וחוצתו. שנברא לה ברטון הבורא יח"ש. בכל יחרון הכשר. בלי עללות ורפיון ידים. והאדם החלוש כחולעת. עמוס בערדה ועבודה רבה. המבלבל את דעתו. ומעכר את שכלו. נרדס בחיק העללה. מוכה בעורון ובחמהון לבב. על ידי התאווה הנמצוה. אך יעמוד לנגדו בקשרי המלחמה. ולא יפול שדוד לרגליו. אם לא ביראת ה' ופחד עגשו יח"ש. אשר היא מבטח עוז ומציל משגב. להשגב זה נגד כל חויב ומחנקס. כי היראה עוז לה בכחה. לאסור עבונות האווה וזון לבו. לכל חפרוך לכלה ולהשחית. וכן להיות ימיט רוממה. להקיס את שאון וסערת היצר לרממה. וללאת כנצור מנלח מן המלחמה:

את

כל זה יגלה לנו החכם מכה"א בעלמו. כי אך יראת ה' הוא כחלים ביד גבור ללחום את מושל. כנחוב שם פי' יח"ש. שמת בחור בילדותו יך גוי. והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך. ודע כי על כל חלה יביאך האלקים במשפט. ודרשו חז"ל (בשבת דף ס"ג). עד כאן דברי היל"ה. מכאן ואילך דברי היל"ע ע"ש והיינו כי מה שאמר שמת בחור כו'. הן המה דברי היל"ה. ומה שאמר ודע כו' המה דברי היל"ע:

הנה

יבאר לנו החכם מכה"א ככאן. את הכונה המלחמה הזאת וענינה. קול שאנה

כי הגה אדמו"ר הגה"ח ז"וק"ל.

כחב בלגרת המוסר פשר דבר בין השיטות. בענין מהות היצר הרע ויצר טוב מה המה. אם יח"ש הוא כה הכוונה בזה המושילו לפשעים. ויח"ש הוא כה הקדושה בזה המושילו לטוב. או כי היל"ה הוא כה תאוה האדם. המושקפת אל כל דבר הערב לשעשו. ויח"ש הוא כה השכל הישר הלוכה ומביט להגולד כו'. והעלה בזה אשר נראה בעליל כי שתי השיטות נכונות. היל"ה הוא כה התאוה. וגם יש בו רוח הטומאה. וכן יצר הטוב. הוא השכל הנכון היראה את העולד ולופה למרחוק. וגם יש רוח הקדושה בזה המושילו ע"ש:

ובכן

הנה מלך היות האדם עשר מן האדמה. לבו פינה לתאוה החומריות. לאכול ולשתות ולשמוח. לחמוד הון ועושר. לאהוב כבוד ודברה. לעסוה גובה וגלון לקרוב לבבו. להתענג על התענוגות בשרים. בכל מדה פחותה. וכל האוה נמצוה:

ועם

זה גם יצר לבו רק רע כל היום. הוא היל"ה מייסוד הרומני. אשר החכם תכל האדם. יתאר אוהו בהכנתו במחמה טורח מאור. בחור מלך גדול. הסובב את עיר קטנה. היא הגויה עם המון כוחותיה. ויקדיש עליה מלחמה לכבוש אותה וללכדה. וכמש"כ בס' קהלת ט'. עיר קטנה ואנשים בה מעט. ובה אליה מלך גדול וסבב אותה. ובנה עליה מטרודים גדולים. ומלא בה חיש מסכן חכם כו'. ודרשו חז"ל

שערי אור

ז

כי הנה תסלכות דרכי היראה הזאת. של יראת שמים ופחד ענקו יח"ש. היא יחידה במונה. כונה ונפלת משאר כל מיני היראה השולטת בעולם. כמו מורא בשר ודם. או משאר פגעי החבל. אשר היראה היא בצבע. ובמקום שהדעה והשכל נותן. שצריך לירא ולשחד מזה. הנה על ידי הידיעה ודרכי השכל לבד. השל על האדם חומה ופחד. כי היראה תבא אליו בהכרח. והחושים יתפעלו מבלי רצון. בכל חדרי לבבו ירגיש חיל ורעד. ויראחו חסיה גם על פניו. ואף כי בכח האדם הוא. להתאפק ולהבליג על יראתו. ולפשות מעשה בפועל מבלי להשגיח על יראתו ופחדו.

וכמו שאנו רואים בניסיון. כי לפעמים מלד ההכרח יסכן אדם את נפשו. לילך בדרכים מסוכנים וכדומה. בכל זה גם בעשותו זאת בפשט. ירחפו כל עלמותיו מרעד ורתח. כי על שלם היראה אין אדם שלים ברוחו לכלוא אוחה ממנו. ואין חממה ועשה לנגדה. להסיחה מדעהו ולהסירה מלבבו:

אבן

לא כאלה חלק ההלכות דרכי היראה. של יראת שמים ופחד ענקו יח"ש. כי היראה הזאת חומה בצבע האדם. והאמונה והידיעה ודרכי השכל. לא יובילו את היראה פנימה לחדור לתוך הדרי לבבו. ולא יפעלו על החושים מאומה. וכמו שירוננו דרכי הנסיון. כי הנה האדם בדעהו ושכלו יודע ומאמין. כי ד' יח"ש אופה ומביע על כל מעשה בני אדם. ואין נסחר מנגד עיניו. וכן כי האלקים יביא במשפט את כל מעשיו. מהפך מפקד ימי חייו. לתח לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו. וכגימול ידיו יעשה לו. אם בהשך ילך בניא לנצח. אשר נכחו לו שם שפטים רבים רעים וטוראים. או כי יזכה לאור צאור החיים. להשפג על ה' בעשימות ועדן נלח. אולם האם יתחיימו בד בבד. דרכי האמונה הזאת. עם הליכות מעשי בד. ודרכי ההגהו עם אלקים ואדם:

ובר

זה הוא מושג כי היראה הזאת של יראת שמים. אשר מסובבת מכה האמונה ודרכי

שאוהה וכל המונה. כי היראה יעמוד על מור. ראש שן סלע מנודת החלום. הנשקפה על פני כל מאורות החבל והענוגיו. והיראה ללד אחר יפנה. ולעומתו יתנה. יחיל על גבעת היראה. האופה מול פני גבתי מרומים. לפחד ענקו יח"ש. זה יפרוש מטדה ללכוד אותו בתאותיו. באמור לו שמח בחור בילדותיך. והלך בדרכי לבך ובמראה עיניך. שים נועדים לנפשך. וטפת מרוק אל חכך. ואל הביע אחרך. וזה ירום את המאודה בכח היראה. כי יקרא אליו בשם ה' חלקי המשפט. ויאמר לו זכור את צוראך בימי בחורותיך. כי לו נקם ושלם. ויביא במשפט על כל נעלם:

הנה

כי כן ראינו. כי אף אם יהיה האדם מלא וגדוש ביראת ה'. הנה המלחמה נכונה לפניו. כי הלא זהו חוכן המלחמה מלחמת החלום עם היראה. ואף כי בכח היראה יוכל להגבר לעשות חיל. ולהדוף את חויביו אחר. חק אס לבו יהיה חלל נעור וריק מיראת ה' ופחד ענקו יח"ש. הלא אפס כל תקוה לפניו. לעמוד במערכות קרב, מבלי קשת וחלים. באין חרב וחנית. כי אף אם היראה יריע אף יצית ויחר גרונו מנזוק כל היום. ודע כי על כל אלה יביאך האלקים במשפט. יהיה כקול קורא במדבר. ובומע לא יהיה לו. אחרי כי אין פחד אלקים לנגד עיניו. לא יירא מאימה הדין. ולא יפחד מחרדת המשפט:

ב.

אמנם

המפתח הזה של יראת שמים ופחד ענקו יח"ש מאין ימלא. כי לא תתגולל אבן קדש כזאת בראש כל חולות. לא ימלאוה כל עוברי דרך. ולא תשיג אותה יד כל חוטט על נקלה. כי היא תזוהה בסחר חלה. וסביב לה חומה בריוח ודלחיים. סוגרת ומסוגרת במעוליו ברזל ונחושתים. מעיני רבים נעלמה. ולא ידעו את מקומה:

שערי אור

דרכי איש . וכן כל עניני אחריתו . קומו למשפט לפני כסא שופט דרך . וכל משפטי ד' הטורחים . אשר הם החוס רצה . ובכ"ז לא יפטלו על החובשים . ולא ירגיש בלצבו מורא שמים ופחד עגבו . ח"כ מה חוסיף חח העמל צה . להשיג יראה ה' ית"ש . לא נולעו דוגמתה בהלוכות החבל . בדרכי היראה מכל פגע רע . כי מה שישפט השכל שיש לירא ולפחד . הנה היראה הבא מעצמה בהכרח . מבלי שום עמל כלל . ומה שלא חפצול הידיעה מדרכי השכל להפיל חימה ופחד . לא יועיל שום עמל ותחבולה כלל . וא"כ היראה מאין המלא . ואיככה יוכל להשיגה . גם על ידי עמל ויגיעה :

דרכי נפלא . כי הנה ההלוכות פצעי היראה . המה שונות ומונהלפות לפי תבונת פצעי בני אדם . יש איש אשר הוא מעטב הולדתו . ירא ורך הלבב . ירא מקול עלה נקף . גם המקררים והפגעים הרמזקים מאוד . יחידומו וירגזומו ממנוחתו , ויש איש אשר הוא מעטבו חמיץ הלב ואציר רוח . לא יירא גם מנשגת אריה וקול שחל . ולא יפחד . רק כאשר יבין וישיביל כי סגנה קרובה נשקפת לו . וכן יש יחוס להיראה עם דעת והשכלת האדם . כי החכם טנינו בראשו . מרחוק יברח ממאודה רעה . ויחיש עהידות למו , להחיש מופלט לו משח יוקשים . והכביל בחשך הולך . טח ענינו מראות ולבו מהשכיל . לא ייראה ולא יתבונן ברע . עד אשר המאודה תהיה פרושה לרגליו :

דנה כי כן היה הדעת נהן . אשר דרכי היראה של יראה שמים ופחד עגבו ית"ש . יהיה כפי תהלוכות האדם בדרכי יראתו מפגעי החבל . לפי חכונתו ופצבו ולפי השכלתו בהכמת הצולם . ואף כי חוכן היראה של יראה שמים היא חלושה מאוד . ואין לה ערך ודמיון . עם שאר דרכי היראה מפגעי החבל . בכ"ז היה ראוי ביהיה עכ"פ נראה ויכר ביראה שמים . הבדל בצני אדם למינויה . החכם הוא או סכל . ירא ורך הלבב או אציר לב . ולחמתון לבנו אגחנו רואים בנסיון . כי יראה ה' ית"ש . אין לה

ודרכי השכל . איננה בצבע האדם . ולא ירגישו אותה כחוח החושים . כי על כן אין פחד חלקים לנגד עיניו . לא יירא מאימות הדין . ולא יפחד מתהדה המשפט . ואין מגור לו מהביב מפחד העונשים הרעים והטורחים . גם חימת המוח לא הצבעהו . ומלהט מרבה החודרת לא יחרד . ומוראה לא יכול עליו . גם בעת טשווחו חיזה הפא ועון . לא יאחרזו רעד . ולא תכסחו פלוצה . כי יפשה זר מעשהו ברות ככון שקט ושאנן ומנוחה הלב באין מחריר . וכן גם אושר הרוחי נעימות ועדן גלח . לא יקח לבצו . גם בעשוהו חיזה מלוה לא יתפעל נפשו . ולא ישמח על שכרה כמולא שלל רב . וכן לא יתעלב בהפקדה :

בלתי כאשר יתן האדם אל לבו . להיות עמל לבקש יראה ה' חכמה ומושר . הנה עמלו ויגיעו העמוד לו . שיוכל להשיגה ולקבוע אותה בנפשו בההיה יראה ד' ית"ש פרושה על פניו . ועל כל חדרי לבצו . ומפחד עגבו ית"ש . כל עמודי גייתו יתפללון . וכל חושיו יריחו ביראה ה' ית"ש . וירגישו פחד ורעדה . וכן לאהוב ולחמוד את אושר הרוחי . על כל המדה חבל . ולירא מאבדן השקר הגדול . וכמו שאמרו חז"ל בברכות (דף ל"ג) הכל בידי שמים חוץ מיראה שמים . הכי כי הוא ביד האדם להשיג היראה הזאת של יראה ה' ית"ש :

אולם החזון הזה תוכן רוח בני אדם בדרכי יראה ד' ית"ש . הוא פליאה נעלמה וחדה סהומה . ה' . מהו החזיון הנפלא הזה . מדוע באמת אין יראה ה' ופחד עגבו ית"ש . הקוע בצבע בלב האדם האממין . מבלי שום עמל ויגיעה כלל . ככל דרכי היראה מההלוכות החבל . אשר היראה הבא מעצמה בלב האדם בהכרח . ומדוע יגרע חלק האש הנורא . הלוהט בעמק רפאים באין מכבה . אשר תחלב מנפש עד צער . מנחש היסודי של זה העולם . אשר הוא רק חלק אחד מנשים מיסוד האש הרוחי :

ב' אחרי אשר כלל הדברים לא נעלה מעיני האדם . כי עיני ד' ית"ש אופים על כל

ח

שערי אור

יח"ש. תפחה תפילה הולכת בקל. כי הלא
באמת אין היראה הולכת של יראה שמים
בטבע בלב האדם, והוא מושלל ממנה בחלית.
ואין מגור לו מסיב מפחד העונשים הגורמים
כלל. שאלו מתחת לא תרגיזוהו. יום הדין
והמשפט לא יבהלוהו. ועמק הבקע לא יסרידוהו.
ומי אשר יעמול להשיג יראה ה' יח"ש. והיראה
חאלתה לילך בדרך טובים. הגה גם היראה
היא מנת חלקו ופרי עמלו. ומידו היחה זאת
לו. ומניס לו שבר בדרך ובמשפט:

ועים זה נמלא פשר דבר החירה הסתומה.
מתהלוכות דרכי היראה. של יראה ה'
ופחד ענשו יח"ש. אשר איננה בטבע בלב האדם.
כשאר מיני היראה מפגעי החבל. והאדם מושלל
ממנה בחלית ורחוקה מכליותיו. וכן מאין
המלא היראה בנפש עמלה לה לבקש אותה.
אשר היא נפלאה בעיניו כגיל. כי כל זה הוא
באמת נפלה וכשגב משכל אנושי. כי
מחה ה' היחה זאת. והכל הוא ברעט יח"ש:

ידוע כי חלית בריאת האדם בצוה"ז הוא.
למפן להטיב לו באחריתו. להנחילוהו מי
עד. עדן ויקר נלח. להענג על ד' ולהינות
מזיו שכינתו כי יבא על שכרו כשולם הגמול.
בעד יגיע כפיו ופרי עמלו בחורה ומלות.
וכמש"כ בים' מסילת ישרים פ"א ע"ש. ולזה
מכר ה' יח"ש את הבחירה ביד האדם. שיהיה
מעשיו מסורין לו לדעתו ולרצונו. בחין טובה או
מושכו לאחד מן הדרכים. הטובים או הרעים.
למען על ידי בחירתו בדרך הטוב. יזכה לבא
על שכרו:

אמנם כאשר ה' יח"ש שם חוק ומשפט.
לחה לאיש כדרכיו וכפרי מעליו.
לגמול שבר לפועלי טוב. ולהעניש גם לרשע
רע כרשעו. ולזאת חס היה יראה ה' יח"ש
ופחד ענשו חקוע בלב האדם בטבע. שוב היה
טבע יראתו מכריחו לעשות הטוב והישר. לבל
ישיגוהו הדין חף ה' ומשפטיו הגורמים: והיה
זה גרעון בחוק הבחירה. וממילא יגרע גם
שכרו. רלה הקב"ה שהוא מקור הטוב והחסד.
שחיה

לס יחוס כלל עם דרכי היראה מתהלוכות החבל.
לא חבל עם פצעי וחכונת האדם. ולא עם
כונת לבבו והשכלתו בדרכי החכמה. וע"כ
בדרכי חקונת יראה שמים. אין יתרון לחכם
על הכסיל. ולא לירא ורך הלבב. על חמין
רוח וכביר לב. כי רוח אחד להם. שגום שלום
ואין סוד:

אמנם פשר דבר לדעתו הוא. כי רוח בני
האדם בדרכי יראה ה' יח"ש. הוא
באמת נפלה משכל אנושי וכשגב מכל רעיון.
כי רק מיד ה' פליו השכיל. וכמו שנבאר
בפז"ה. הגם הרמב"ם ז"ל בפ"ה מה' חשובה.
כחב מענין הבחירה שביד האדם. שזהו עיקר
גדול. והוא עמוד החורה והמנוחה. שאין לו
מי שיכפהו ולא גורר עליו. ולא מושכו לאחד מן
הדרכים. אלא הוא מעלמו ומדעתו נוטה לאיזה
דרך ייראה. וע"ש מש"כ ז"ל. אלו האל היה
גורר על האדם. להיות לדיק או רשע. או אלו
היה עם דבר. שמשך את האדם מעיקר
הולדתו כו'. מה מקום היה לכל החורה טולה.
ובחיזה דין ואיזה משפט כפרע מן הרשע.
או משלם שבר מוצ ללדיק כו' עכ"ל ע"ש:

ולפי מושכל ראשון יפלא מאוד. אחרי אשר
ה' יח"ש. שם עונש לעוברי מלותיו.
ושפטים נכוו לפועלי עון. חס אמנם כי על
ידי זה הגדל חיפת העונש. חס אינו שומע בקול
ד'. ולא יחוש גם לשפטיו הגורמים. אולם מה
מקום לשכר מלוה. הלא הוף סוף הוא מוכרח
מכה יראה העונש. להטות עלמו לדרך טובה.
ומה בכך כי האדם אין לו כופה ומושך מעיקר
הולדתו. חס חרדת העונש כופהו. ומה יוכל
להיות הכרח גדול יותר מזה. לילך בדרך
טובים. חס ערוך מאחמול הפחה. העמיק
הרחיב מדורתה. שאלו מתחת חרגו לקראתו.
לבלע אותו בצטנה. ומוקדי עולם יבעהוהו.
חס כן היה הבחירה? ומה מקום לגמול שבר
לפועלי טוב?

אולם עם דרכי הכסיון. אשר עיינו רואות
בתהלוכות דרכי היראה של יראה ה'

שערי אור

שהיה הבחירה ציד האדם בחלית השלימות . למען להרחיב גבול שכן האדם בכל האפשריות :

ושם בקרבו כה רוחני . שיוכל לשווצב לו יראהו ית"ש . אם יהיה צרואו לבקש יראהו ד' . ולהיות עמל ויגע להשיגה . ובכן הבחירה חפשיית צידו . כי אם ירצה להיות רפה ידיים . נרדם בירכס'ים . ישאר על טבעו נעור וריק מיראה ה' ית"ש . וילך חשכים ואין נוטה בדרכי החורה והמטוה . אכן אם ירצה לבקש יראה ה' חכמה ומוסר . ולהיות עמל לחפשה כמעטומים . אז ימלאנה . ויהיה פחד ה' ית"ש ומשפטיו לנגד עיניו המיד . ובלל כנפיה יחסה . לקיים כל החורה והמטוה :

ועיב"פ הן אשר האדם מושלל יראה ה' מטבעו . והן אשר יש זכח האדם להשיג יראהו ית"ש . כי תבא בנפש עמלה לה לבקש אותה . אין לזה סיבה טבעית בדרכי השכל . כ"א הוא ענין רוחני . ומיד ה' היחה זאת . והכל צרואו ית"ש . הדבר הזה אשר ינוח שבע הבחירה על גורל היראה . שהיה עלם היראה צידו . אם לירא או לחדול . הוא נעלה משכל חנושי . אך היפלא מה' דבר :

ומעתה מאשר עלם היראה היא מסורה לבחירה האדם . יגדל וירצה שכן האדם בשמים . אי פרי עמול היראה . כי כאשר חיונה בטבע בלב האדם . ולריך להיות עמל הרבה לבקש אותה ולהשיגה . ויודע כמה תכבד העבודה הזאת . ואין קץ לכל עמלו . כמו כן אין קץ לשכרו . ב' מלד הבחירה . כי אף אם כל החורה והמטוה הוא רק פרי היראה . ומסובצים המה בהכרח מכתה . אכן הלא גם עלם היראה הוא פרי בחירתו . בחירה גמורה חפשיית מדעת ורצון האדם . כי בלין יראה אין עליה כופה ומכריח כלל להשיגה כמוזן . ומעתה גם כל החורה והמטוה אשר יעשה האדם . אף כי מסובצים המה בהכרח מכה היראה . ב"ז המה נחשבים על גורל הבחירה . כי המה מסובצים מסיבה ראשונה . פרי בחירתו ביראת ה' ית"ש . אשר היא בחירה גמורה חפשיית כנ"ל . ומעתה הנה שכרו חלו ופעולתו לפניו בלדק ובנושפט :

על כן הנה כמו שביראת האדם היא בחכמה נפלאה . הקשר הרוחני בגשמי . צנין גוויתו ולבא כוחותיה . כן הוא מחכמה פלאי בבריאה . כי כאשר צין היוון כוחות רבות כעדר הקלוכות . אשר בהוך הגויה . נחן הבורא ית"ש בקרבו כה טבע היראה . לירא ולפחד מכל דבר רע . גורה חכמתו ית"ש לנמוס את גבול כה היראה . ולשגול מטבע האדם מוראו ופחד ענשו . אם לגוף ואם לנפש . וכן מורא כל הדברים . אשר הוכל להיות סיבה להכריח אורו אל עבודתו ית"ש . כמו מורא פחד המות וכדומה . למען תהי' הבחירה חפשיית צידו :

ובהיות כן . פי כל ענין שלילה היראה יראה ה' ופחד ענשו ית"ש מטבע האדם הוא נפלה משכל חנושי . ורק הוא ענין רוחני מגורה עליון מחכמתו ויכולתו ית"ש . אי"ב בלחמט שוב לא היה מועיל שום חכמה ועלה וחמולה . להסב אליו יראהו ית"ש . ולהביא אותה אל קרבו . והיה האדם נשאר נעור וריק ולגו חלל מיראת ד' ית"ש :

אכן כאשר סוף סוף הנה היראה היא דבר מוכרח אלל האדם . כי יראה ה' ראשית דעת . והיא קודמת לחכמתו . כי בכחה יגבר איש . לכבוש את המלחמה הכבדה היא מלחמת הירא . ויראה שמים הוא יראה העונש . היא המפיתה החלוונה . לפחות בה השעיר לה' . לשמור ולקיים את כל החורה והמטוה . ובמש"ב הקדוש מהרמ"ו זוק"ל . כי הבא לטהר ולקרבו . ראשית הכל יראה ה' . להשיג יראת העונש כנ"ל : **כי** על כן ראתה החכמה העליונה . למוסור גם עלם היראה מפניו ית"ש ציד האדם לבחירתו . שהיה צדפתו וברשותו . ויהיה שליט עליה כרואו . אם לירא מפניו ית"ש ופחד ענשו . או לחדול . כי כמו אשר בחכמתו ויכולתו ית"ש . נוגע מטבע האדם מוראו ופחד ענשו . כן ביכולתו ית"ש . פחה לפני האדם פחה חקיה .

שערי אור

כנ"ל. כי כמו אשר הבורא יח"ש בחממו . מנע מטבע האדם הנושא מפניו יח"ש . כן בחממו שם כח ציד האדם . שיוכל להשיג יראה רוממותו והבושה מפניו יח"ש . כאשר יהיה מפלו ורלונו לבקש אותה :

ג.

הוא מה שאמרו חז"ל בגמ' (ברכות דף ל"ג). אמר ר' חנינא הכל צדי שמים חין מיראה שמים . שנאמר ועתה ישראל גו' כי אם ליראה גו' פ"ש . ולכאורה יפלא מאוד . מה השמיטו חז"ל בזה . הלא דבר הבחירה . הוא אחד מיסודי הדת . וזה עיקר גדול עמוד החורה והמראה . כי לולא ה' הבחירה ציד האדם . אין מקום לכל החורה והמראה ולשכר ועונש . כמ"ש הרמב"ם ז"ל בפ"ה מה' תשובה כנ"ל . אולם היא הכוונה . כי כל החורה והמראה צודחי מכורין המה ציד האדם לדעהו וצחירתו . כי כירא חלקים . כאשר חינו ירא . צד"ז קיום החורה והמראה בפועל . הבחירה צידו היא . חכן ישמיענו כי גם עלם היראה של יראה שמים . היא נהונה תחת כנפי הבחירה . הנס שהוא נגד דרכי השכל כנ"ל . כי חין תהיה היראה תחת שליטת הרעון . חכן כי כן גזרה חממו יח"ש :

ובן יובן בזה מה שאמרו חז"ל שם . חין לו להקב"ה בבית גמיו . הלא חומר של יראה שמים . וכפי הנראה מזה . כי יראה שמים היא בחינה נעלה מאוד עולה על כל . אך במה כהה גדול ? ולפי הנ"ל יובן היטב . כי צודחי חכלית הבחירה הוא שתהיה בחירה גמורה חפשיית . בלי שום צד הכרח בעולם כלל . והנה מי שכבר רכש לו יראה שמים . הנה היראה חצריחהו לפלס מעגלותיו בדרך טובה ואורח ישרים סלולה . חולם כאשר יראה שמים חינוהו בעטע האדם . ורק הוא מסורה תחת יד הבחירה . חס ירלה להיות עמל לבקש אותה ,

שוב מלאחי בם' חובה הלבבות צפ"ה משער הבחינה שכתב חז"ל . וחל"כ חשוב במדת הנושא אשר יחד זה האדם . מה גדלה מעלתה ורבה טועלתה כו' . ומן החינה הגדול שהוטבע האדם על הנושא מבני אדם כו' . ולא הוטבע על הנושא מבוראו המשקף עליו חמיד . כדי שלא יהיה מוכרח על עבודתו אחרו ויחלש חיוב הגמולו עליה . חכל חננו חייבין להתבוסש מן הבורא מדרך הבחינה כו' . ודעתינו השקפתו על נגלותו ונכחחותו כו' עכ"ל . הרי כי גם בענין יראה הרוממות . והוא הנושא מפניו יח"ש . כתב החסיד הנ"ל כי היה ראוי שהיה נמלא בטבע האדם הנושא מהבורא יח"ש . כמו ש"ס בטבעו הנושא מבני אדם . רק הבורא יח"ש בחממו מנע מטבע האדם הנושא מפניו יח"ש . כדי שלא יהיה מוכרח על עבודתו . ויחלש חיוב חנמונו עליה כנ"ל . חל"כ מכש"ב בענין יראה העונש שהיא קרובה לחוש . שהיה ראוי שהיה נמלא בטבע האדם יראתו ופחד ענשו יח"ש . כמו ש"ס בטבעו המורא והפחד מכל דבר רע . חכן כי כן גזרה חממו יח"ש . לשלול מטבע האדם מוראו ופחד ענשו . כדי שלא יהיה לו שום הכרח על עבדתו יח"ש . ויהיה גרעון בחלק הבחירה . ונמילא יגרע גם שבו כנ"ל :

ובמוצא דברינו נשכיל . גם בענין יראה הרוממות . אשר ידוע כי יש בכח האדם להשיג המדרגה הזאת . לירא מנדול רוממותו ולהתבוסש מפניו יח"ש . חין לזה מצוא חדרכי השכל שיוכל להשיגה . וחף כי כתב החסיד הנ"ל . כי חייבים אנהו להתבוסש מן הבורא יח"ש על דרך הבחינה בהשקפתו על נג'ותו ונכחחותו כנ"ל . הנה נוי חינו ידוע . כי הקב"ה מלא כל הארץ כבודו . ואין נסתר מעגד עיניו . וצד"ז האדם מושלל בחכלית מהנושא מפניו יח"ש . וחל"כ מה הועיל הבחינה וההשכלה בזה . ומה גם כאשר כתב החסיד הנ"ל . כי הקב"ה בחממו מנע מטבע האדם הנושא מפניו יח"ש . וחל"כ מה כח האדם להשיגה . חולם נראה כי גם זה הוא רק ענין רוחני

שערי אור

וראות כאשר המשילו חז"ל בחכמה. יראה שמים למפתחות החילונות. לפתוח בהן שערי החזרה והעבודה. ומי שאין בו יראה שמים. דומה כמי שאין לו מפתחות החילונות לפתוח הבית. כל נאמר כי צ"ל בטח לא יעמוד צחוק. וההכרה יאללה להיות עמל להשיג המפתח של יראה שמים. לפתוח השער לה'. כי לא כן הדבר. כי יראה שמים היא המפתח לפתוח השער. היינו הכיזה לקיים כל התורה והמורה. ומי שכבר יש בידו המפתח הזה של יראה שמים. זו יפתח שערי החזרה והעבודה.

כי היא הכריחו להיות ירא ומרד לשמור ולעשות. אולם אם אין בידו המפתח של יראה שמים. צחוק יראה מה יכריחו על המפתח עלמה של יראה להשיג? כי היא רק בחירה חששית החלוי' דפשו וברטו. ובכן אם לא יתן אל לבו לבקש אהה. ויכל להיות כי המפתח הזה של יראה שמים לא יהיה בידו עד עולם. ושערי החזרה והעבודה ישאר סגורים על מכנר במעטול ברזל ולא יפתח. ולזה משלו משל לגזבר שלא מסרו לו מפתחות החילונות. אשר אין לו שום הכרח לבקש מפתחות ולגדע מסגרות:

תכלית יסוד הדברים הנ"ל. יש להעמיס

בכוונת הכתוב פ' נצבים. החיים והמוח נחשו לפניך הברכה והקללה ובחרת בחיים. ולפי מושכל ראשון יפלא מאוד. כי הנה גדר הבחירה הוא. אח אשר יבחר האדם אחד מן הדברים. על ידי הסתכלות והתבוננות. כמו מי שמונת לפניו מנות. ובודק אותם ומבחין ומחזקן בהם. ובוחר את הטוב והיפה. כל נחת טוב ובמין. ולזה דבר הבחירה נופל רק בין הדברים הדומים כמעט באיכותם. אשר יש ענין להחזקן ולהבחין בהם. למען לבחור את הטוב והיפה. אבל מי שנוטל מה שיעלה בידו. או בדברים שאין צריך שום הבחנה כלל. כמו בין זהב לאבנים. או בין טוב יין הרקח. לבין סף רעל: אין זה תחת סוג בחירה כלל. ופי' יפלא מאי ענין בחירה בין חיים למוח. גם מה ל"ל ובחרת בחיים. מי גבר יהיה בידו החיים והמוח. ולא יבחר בחיים:

אם כן צחוק יראה מי מכריח אותו על היראה עצמה להיות עמל להשיג אהה. הוא היתרון אשר ליראת שמים על כל החזרה והמורה. כי כל החזרה והמורה על כנפי היראה הנשגבה. אך על חיזה כנף הנשא היראה עצמה. " הלא עליה אין כופה ומכריח כלל להשיגה כנ"ל. והיא רק בחירה גמורה חפשית. החלוי' רק צדעה ורלון האדם. ולזה גדול נחה מאוד נעלה. כי אין לו להקב"ה בבית גניו. אלא אורג של יראה שמים:

ועם זה נשכיל צינה. להבין דברי חכמים

והידועים. מה שאמרו חז"ל בשבת. כל אדם שיש בו תורה ואין בו יראה שמים. דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החילונות לא מסרו לו צהי עייל. ופרש"י כך ר"ם ירא שמים הוא נעשה חרד לשמור ולעשות. והם לא חינו חש להורחו. ולבחירה יפלא מאוד. לזה ענין הזכירו חז"ל בהמשל גזבר. מאי ענין גזבר לנושא המשל. הלא גם כל איש צביתו ובחומותיו. אם יהיה לו רק מפתחות מחדרים הפנימיים. בלי מפתחות מהחדרים החילוניים. לא יוכל לבא אל תוך הבית. והיה להם לומר צפשנות. משל לאדם שיש לו מפתחות הפנימיות. ומפתחות החילוניות אין לו צהי עייל. ומאי ענין גזבר לכאן;

אולם נראה כי חז"ל השכילו בחכמה.

להזכיר בהמשל גזבר לכונה עמוקה מאוד. לפורר את האדם על עמל היראה. כי הנה כל איש השורר צביתו ובחומותיו. אם לא יהיה לו מפתחות מהחדרים החילוניים. האם צחוק יעמוד. והחדרים ישאר סגורים על מכנר ולא יפתחו. הלא ההכרה יאללה להשתדל להשיג מפתחות לפתוח הבית. או יבצר דלתות נחושה. וגם צריחי ברזל יגדע. אולם לא כן הגזבר המנונה בשל אחרים על הבית. אם לא מסרו לו מפתחות מהחדרים החילוניים. מה יכריחו להיות עמל להשתדל להשיג מפתחות. או לגדע מסגרות. ובכן יוכל להיות כי השער יהיה סגור ולא יפתח לעולם. ולא יבא אל תוך הבית:

שערי אור

המות יהיה נתינה חשובה כמו החיים. כי גם את החמדה והתאוה יאהב האדם. אף כי אחריתה דרכי מות. ולעדיה שאלו יתמוכו:

אכן לכל יאמר האדם נושא. אם כך גזרה חכמתו ית"ש. לשלול מטבע האדם מוראו. והחיים והמות הם שנים צעירי האדם. מי יפרינה. ואם הוא אהב את דרך המות. איך ישגלה:

ולזה אמר הכוזב וזמרת צחיים. כי אהבת החיים בידך הוא. כי הקב"ה פתח לפני האדם פתח חקוק. להשיג יראתו ית"ש. עם אהבת החיים ושגלת המות. דרך משפט הצמירה. הינו כאשר ירצה לבחור צמוב. להסתכל ולהתבונן ולהבחין. בין אושר של גורל החיים. מיי עוה"ז ומיי עד. עם עזן ויקר נלח. ובין מריחות של גורל המות עם השפטים הנוראים. אז תבין יראת ה'. ותבחר בחיים לאהבה אוחה ולדבקה בה:

עפ"י הדברים האלה יאירו לנו דברי חז"ל בספרי וז"ל. לפי שנאמר החיים והמות נחתי לפניך הברכה והקללה. שמה יאמרו ישראל. הואיל ונתן המקום לפנינו שני דרכים. דרך החיים ודרך המות. נלך באיזו מהן שנראה ח"ל ובחרת בחיים עכ"ל. המאמר הזה מפליא לב. איך יעלה על הדעה שיהיה רשות לאדם. לילך באיזה דרך שירצה. איה כל התורה והמלוה שקבלו ישראל מהר סיני. גם איך נמשך הטענה הזאת. ממה שנתן המקום לפנינו שני דרכים:

אולם הן הן הדברים. כי אחרי אשר דרך התורה והמלוה. היא המביאה העולה אל סוב החיים. ודרך הרע של בית עון. היא נתיבה אל מות. ח"כ היה הדעת נתן שיהיה קן בצבע האדם. לאהוב את החיים. ולירא מפני המות. ואז היה כל איש מפלס מעגלותיו בדרך התורה והמלוה נתיב החיים. אולם כאשר הקב"ה מנע זאת מטבע האדם. כי גם דרך המות ישרב ויוצוס לו. כי לכך אמר הכוזב החיים והמות נחתי לפניך. כי גם המות

אולם הכוזב יגלה לנו. הסוד הכמוס הזה מפלחי הצריחה דרכי היראה. ח"כ כי האדם מטבעו יהיה מושלל מיראת ד' ית"ש. כי ככ"ז יש צנח האדם לשוב לו יראתו ית"ש. על ידי חפזו ורלונו להיות עמול לבקש אוחה. אף כי שניהם המה נגד דרכי השכל כנ"ל. כי הנה אחרי אשר בעקב דרך התורה והמלוה כרוך החיים. ובעקב דרך בית עון כרוך המות. כל יחשב האדם כי בשח יהיה קן צטבעו לאהוב את החיים ולרדוף אחריו. ולירא מפני המות ולברוח ממנו. ע"כ יודיע לנו הכוזב. כי לא כן הוא. כי הבורא ית"ש בחכמתו מנע מטבע האדם. מורא ופחד עגשו. וכן מורא מכל הדברים. אשר תוכל להיות סיבה להכריתו על עבודתו ית"ש. כמו מורא המות וכדומה. ובכן החיים והמות. המה שוים. בצבע האדם. ואם ישאלו רוח האוחה ללכת למראה עיניו. ילך גם בדרך המות. ויוניח את טוב החיים:

הוא מה שאמר הכוזב החיים והמות נחתי לפניך גו'. כי ידוע מה שאמרו חז"ל. אין נתינה פחות משה פרוטה. כי דבר שאין לה השיבות לא יחואר בגדר נתינה. ומכש"כ דבר שאין לזה שום שיווי כלל. ומה גם אם עוד כל איש ירא לנגוע צוה. כי היא מות ומשכלת לא יתייחס ע"ז עם נתינה. כי מי יקבל אוחה. ובאין מקבל אין נתינה. ולזה אם היה יראת ה' צטבע האדם. לירא ופחד עגשו. ולסור מני אורח המות. לא היה ענין לומר החיים והמות נחתי לפניך. כי המות לא היה בגדר נתינה כלל. כי רק את החיים יאהב האדם ויקבל. והוא דרך התורה והמלוה. ואת המות והוא דרך בית עון והתאוה יורה כמו דוה. ובאין מקבל אין נתינה. אכן כאשר גזרה חכמתו ית"ש לשלול מטבע האדם מוראו. אימת משפטו ופחד עגשו. ולא תצטעחו שום דבר. גם מורא המות לא יחרידו:

וע"כ יאמר הכוזב. החיים והמות נחתי לפניך גו'. כי את שניהם הגני נתן. גם

שערי אור

כבר שמו חז"ל צפ"צ דאבות. רבי אומר כי והיו מחשב הפסד מלוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה. וכן שמו צריש פ"ג שם עקביא בן נוהלאל אומר. הסחכל בשלשה דברים. ואין אחת בלא לידי עבירה כו'. מאין זאת מטפה ברוחה. ולכן אחת הולך למקום עפר רמה וחולעה. ולפני מי אחת עתיד ליתן דין וחשבון. לפני מלך מלכי המלכים הקב"ס. עתה מהו החשבון וההסתכלות הזאת. שזכרו חז"ל כי על ידה לא יבא לידי עבירה. הלא הידיעה הזאת לא נעלם מעין כל חי. מי לא יבין שכר מלוה והפסד עבירה. ומי לא ידע כי אדם יסודו מעפר וסופו לעפר. למתחשות רימה וחולעה. וכן כי ה' יח"ש יבא במשפט על כל נעלם. ובצ"ז הגו רואים כי לא יעשה רושם בנפש האדם. ליראה את ה'. להלך בדרכיו ולהיות סר מרע. כי רעת האדם רבה עליו. ועונותיו יעברו ראשו:

המות הוא נתינה חשיבה כנ"ל. אי"כ מה צידו לעשות. הוא המאמר. שמה יאמרו ישראל. האיל ונתן המקום לפניו שני דרכים דרך החיים ודרך המות לך באיזה מהן שגרה. היינו מאחר אשר שני הדרכים הם בהור נתינה. כי גם דרך המות הוא נתינה חשובה אל האדם. וגם זה יראה ויקבל ברצון. אי"כ לך באיזה מהן שגרה. היינו כי אם יראה האדם לילך בדרך המות. מה כמו לכבוש את רגונו. ולהסותו לדרך החיים. ע"ז אמר ח"ל ובחרת בחיים. היינו כי בצ"ז אהבת החיים ושגחת המות הוא בידך. כי אם תצחור כמשפט הבחירה. להיות עמל להחשבון ולהבחין ביניהם בין דרך החיים לדרך המות. אז בין חבין מה בין גורל החיים לגורל המות ותצחור בחיים:

ד.

אבן צלי ספק. כי החשבון וההסתכלות הזאת הוא ההצבונות הרב בהעמקת השכל. בלב נכון וציווי חושי בכל אחת מדרכי החשבון הנ"ל כי לכל אחת ואחת יש חשבונית רבות. ועי' בשו"ע או"ח סי' רכ"ט הדואה קשה אומר כו'. ואסור להסתכל בו ביותר. וע"ש בצ"אורי הגר"א וז"ל. ביותר. טור ורד"א דהא לריך לראות כדי לברך. ולשון הסתכלות הוא בעין הרבה עכ"ל ע"ש. ולזאת גם מה שאמר החת"ס הסחכל בשלשה דברים כו' ההסתכלות הזאת הוא בודאי העיון הרב בהעמקת השכל וההצבונות ביותר בהשלשה דברים הנ"ל. וכן אין ספק בדבר. כי ההסתכלות הזאת. לא על ידי פעם אחד או פעמים. יום או יומים. יעשה רושם בנפש האדם. ליראה את ה' ושלח יבוא לידי עבירה. ובפרט מי שלבו לב האבן וקשה כאר החלמיש. אכן יום יום יסתכל בשלשה דברים הנ"ל. כל אחד ואחד לפי מלב תכונתו ועסקו ומדותיו. כן ירבה וכן ימעט:

אבנים אחרי אשר יראה ה' יח"ש ופחד עגשו. מושלל מטבע האדם. ולא הבא כי אם בנפש עמלה לה לבקש אוחה כנ"ל. עזה מה יהיה משפט העמל שיטמול האדם למלוא את המסמון היקר. ולהשיג המפתח של יראה שמים:

אבן כאשר נשכיל צינה בדברי חז"ל. נמלא כי יסוד העמל בדרכי קניית היראה. הוא לבקש הכמה ומוסר. חשבון ודעת וההצבונות בכל הדברים. אשר יסתעפו מהם יראה ה' יח"ש. כמו עונש ושכר והשגחה. ורב טובו ותשדו יח"ש על ברוחיו וכדומה. ואף כי האמונה והידיעה לבד. לא תעשה בדים. ולא חתן פריה. לעשות רושם בנפש האדם ליראה את ה'. אולם ההצבונות בכל הדברים הנ"ל עוז לה בכחה. לפעול גדולה וגבורה. להשפיע שפע יראה ה'. על כל כוחות נפשו. והבא כמים בקרבן וכשמן בעלמותיו. ויהיה פחד אלהים לנגד עיניו חמיד. וכל חושי ריחו ביראה ה':

בל נתפלא ובל נשחומם על המראה. אחרי אשר חוכן הדברים. מקור הוויתו זכרון ראשיתו

יא

שיעורי אור

מלחמה היא. המה יודעים ע"י דרכי הנסיון . כי לא כן הדבר . כי שמונה והידיעה לבד . בלא רגון ובלו חשבון ודעה . לא חנפה פרי מאומה . אולם כאשר יראה האדם . לבקש תכונה ומוסר חשבון ודעה ואין חשבון בלי החבונות . לחשוב חשבון של עולם . משכר מלוא והפסד עבירה . בהחבונות בכל פרטיה . בנחה יבצר חיש . לכבוש את המלחמה . ולהיות מושל בילדו . וע"כ רק המושלים בירם . אשר כבר כבשו לפנייהם את המלחמה . המה יוכלו לתח ענה . וללמד חכמה ודעה בואו חשבון . בואו ונחשוב חשבון של עולם כגל :

והנה

לאשר אין אדם שליט ברוחו . ללוא את המון המחשבות הטורדות . המלכות בקרבן מחללו של הבלי העולם ופרדת הזמן . ולהפסיק את מחשבתו . מכל עיני הבלי הגשמים . לישב בדד ולרום . ולהעמיק את מחשבתו בהחבונות . בדרכי החשבון מחשבו של עולם . גם כי ליראה ד' יש חשיבות רבות . והאדם אינו יודע דרכי החשבון . מה לבקש חשבון ודעה . ובמה לחשוב ולהחזיק . על כן בהכרח הוא כי הסתכלות וההחבונות בדרכי החשבון הג' . יהיה לקרות ולהבנת בספר . לשקן בפה ולחזור את מאמרי חז"ל המפורשים בש"ס ומדרשים וזה"ק . המדברים בהרחבה כל הענינים ההם . מחשבו של עולם . ומדברים שחשב עקביא בן מהללאל . ומשאר חשבון תפס . ואז יהחמם לבבו . ויתפעל ויתרגש נפשו . וילבש אימה ויראה . פחד ורעדה . בזה והכנעה מלפני הבורא יח"ש . הוא מה שאמרו חז"ל בירושלמי כל מי שלא טעם טעם אגדה . לא טעם טעם יראת חטא :

ולואת

החכמים גאורי הדורות החסידים . שעמדו אחרי חכמי התלמוד . הפילוא ענה לכגדיל ולהאדיר חכמת היראה והמוסר . וחברו ע"ז ספרים שלמים בחכמה זו . הם אבפו וקצלו כעמיר גורנה כל הכתובים . וכל מאמרי חז"ל המפורשים בתלמוד ומדרשים וזה"ק . ודברי חכמי הקבלה . המדברים מיראה ה' בכלל . והנוגע לכל מדה ומדה בפרט . וכל עלילות מלשד

ראשיתו ואחריתו . והדין והמשפט . לא נעלם מעין האדם . ובכ"ז לא יתפעל מזה . לא יחה ולא ירך לבבו . מה יחן ומה יוסיף ההחבונות . אשר כמעט כלל הדברים . ידע מעלמו גם קודם לכן :

אולם כבר נתבאר למעלה . כי כ"ז הוא באמת נעלה ונשגב משכל אנושי . וכמו אשר הבורא יח"ש בחכמתו ויכולתו . שם גבול לכח היראה באדם . ומנע מטבועו את מוראו ופחד עגשו יח"ש . כן בחכמתו ויכולתו יח"ש . שם כח באדם שיוכל לשבצ אליו יראתו יח"ש . בכח עמלו ויגיעו . אם יראה לבקש יראת ה' חכמה ומוסר :

הוא מה שאמרו חז"ל בגמ' ב"ב דף ע"ח . על כן יאמרו המושלים אלו המושלים בירם . בואו חשבון בואו ונחשוב חשבון של עולם . הפסד מלוא כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה ע"ש . וכפי הנראה מזה . כי רק המושלים בירם . אשר כבר כבשו לפנייהם את המלחמה עם ירם למשול עליו . המה יוכלו ליעץ משרים . לחשוב חשבון של עולם . וכ"כ צם' מסילת ישראל פ"ג על המאמר הזה . וזה כי הענה האמיתית הזאת . לא יוכלו לתח אותה ולראות אמיתתה . אלא אותה שכבר יאלו מתחת יד ירם ומשלו בו עכ"ל ע"ש . ובתקפה ראשונה יפלא מאוד . איזו חכמה והשכלה יש בענה הזאת . כי לכאורה הוא דבר פשוט המובן לכל איש . כי החשבון של הפסד מלוא כנגד שכרה . ושכר עבירה כנגד הפסדה הוא ענה טובה וחחבולה נגד היראה . להיות סר מרע ולעשות טוב :

אולם

הוא הדבר . יען כי באמת אמיתת הדברים האלה . גלוי וידוע לכל איש גם קודם החשבון . בל יאמר האדם לנפשו מוש . הן אנכי יודע את כל ומאמין בכל . ואני מבין ומשכיל . לא נעלם ממני שכר מלוא והפסד עבירה . ובכ"ז יראת ה' רחוקה מכליותי . ומה חושלת לי בחשבונות :

אולם המושלים בירם . אשר כבר למדו ידיהם לקרב . ללחום את מושל . היא

שערי אור

מדוי הגשם . וכן כי הוא חוב קדוש על כל אדם . להחזיק בלימוד המוסר וכל ירף . לקבוע עמים סדורות לזה . ללמוד בספרי מוסר ולהגות בהם :

יען כי פעולתם העיד על מחשבתם . על חובת הלימוד בספרי מוסר . כי למה

עמלו ויגעו לחבר ספריהם הקדושים . הלא מובן מאליו כי כל כונתם הייתה . למען אשר בספריהם יתגו וילמדו . ליראה את ה' הנכבד והנורא . ללכת בדרכיו להאבה אותו ולדבקה בו ית"ש :

אך באמת אין צריך לא לראיות ולא למופתים כי דבר זה הוא מושכל ראשון . כי החכמה הזאת של לימוד המוסר . תמיה את בעליה מיי הגשם . ותוכל גם לרפא אותה ממחלתה . הלא ידוע כי האהבה היותר גדולה . שאפשר להמלא בעולם . הוא אהבת האדם את עצמו . כל עמלו שיעמול מהפך מפקד ימי חייו . הוא אך לפיחו . וכל חשלו ותשוקתו . כל ימי חייתו על אדמתו . הוא רק להפיק רעון גוייתו . ואין קץ לכל עמלו . כי נפשו לא השבע מעבודה . כל לער ומכאוב שיטיגוהו . לא ינוח ולא ישקוט . גם כל האן ביהו יתן צעד נפשו . אך להסיר מעליו געו ומכאובו . וביותר ילאוג כל אדם לנפשו . להפך לפניו אחריה ותקוה . לעת זקנותו ככלות כח . כי רפה היום לערוב . ועוד מעט יפנה השמש . להיות גם אז צנובה . ולחיות חיי מנוחה ענג ושלום . אם כי הימים ההם . כבר אין לו חפץ בהם :

ואם כן היה . כי ילאוג האדם צעד נפשו וגוייתו . רק עד עת בא חליפתו . והוא עד רגע אחרונה של ימי חייו . ומה שיהיה עמו ברגע שלאחרי כן . לאחר פרידת הגשם מהגויה . לא יחוש כלל ויעזוב ציד הנמקרה . הלא כל איש משלומי אמוני ישראל . יודע ומאמין מובן ומשכיל . כי אם כי הפך נשבר . הוא לא ימלט . כי אין בין רגע אחרונה . לרגע שלאחרי כן . כי אם פשיטת לבוש בלבד . וזה האדם בעלגו חיו גם לאח"כ . רק הוא פושט ולובש לורה אחרת . וכמש"כ אדמו"ר הגה"ה זקוק"ל באחד ממוכתביו

מלעדי קדושי עליון . ודרכי עבודתם בקדש . וכל הגסים והנפלות שחירשו להם . אשר ה' ית"ש רעון ילאו יפשה . כי מהם ללמוד חכמה ומוסר . ליראה את ה' וללכת בדרכיו . וכן הוסיפו עליהן כל דרכי היראה ומשכון הגשם . אשר יסודתם בדרכי השכל :

וכמו ה' חובת הלבוש . ספר חסידים . ה' גורן נכון לר"ש גבירול . ה' הישר לר"ה . שערי השובה ו' היראה לרבינו יונה . ה' אריות חיים להרא"ש . ה' אורחות לדיקים . ה' מטרת המאור . ה' מניד משרים למרן הב"י . ה' הוגר דבורה להרמ"ק . ה' ראשית חכמה . ה' הדידים להחמיד מוהר"א אזכרי . ספרי מוהר"ל מפראג . ה' שער הקדושה להחמיד הקדוש מוהר"ה ויעאל . ה' של"ה הקדוש . ה' אור לדיקים להחמיד מוהר"מ פאפירש . ה' יסוד יובק להחמיד מוהר"י מרובנא . ה' מכולת ישרים . ה' נפש החיים . ה' יסוד ושורש העבודה . להחמיד מוהר"א זיסקינד מוהר"א רנא . ועוד שאר ספרי מוסר דומיים :

בללו של דבר . כבחי מרקחת הגדולים . אשר נתאלו בהם כל מיני סמים שבעולם לתהלוהי הנוף . כן המליאו לנו הגאונים החסידים המחברים ספרי יראה ומוסר . כל הסמים וכל רפואות השלה לנחלת הגשם :

אמנם היה מובן מאליו . כי כמו אשר לא יוכלו להועיל כל כחי מרקחת וכל הסמים שבעולם לתהלוהי הנוף . אם החולה לא ירצה לבקש מזור לנחלתו . וירפה ויחטלל ויננע לקבל הסמים והרפואות . יהיה מאיזה סיבה שחיה . כן לא יועילו כל ספרי יראה ומוסר שבעולם . לנחות מזור לתהלוהי הגשם . אם האדם יננע ללמוד ולהגות בהם :

והנה החסידים הקדושים מחבדי ספרי יראה ומוסר . לא שמו על לב לכלול בספריהם . ע"ד חובת הלימוד בספרי יראה ומוסר . כי הלא זהו העיקר . וללמוד דעת חכמה ומוסר . על לימוד היראה והמוסר . אך כי הלימוד הזה הוא רפואה בדוקה לכל חלי וכל

יב

שערי אור

הי

אולם הגם בדורות האחרונים . הואיל ומה גלוניס וחסידיס לדאוג בעד זה . ולפרסם את החוב הקדוש מלימוד ספרי יראה ומוסר בדברים צדורים . וכן כי הוא חוב על כל אדם לקבוע זמן על הלימוד הזה בכל יום :

הנאון החסיד מהר"י זוק"ל . בעל אורים ותומים . בס' יעוזה הדבש ח"א דרוש ה' כחז וז"ל . והעיקר שילמוד כל אדם . ת"ח הן ע"ה איש ואשה דף אחד בכל יום עספרי מוסר . כל אדם לפי ענינו של"ה או שאר ספרי מוסר . וכן מה שהוא בלשון אשכנז . כי הרבה ספרים בלשון אשכנז שיש בהם מוסר גדול למאוד . אשרי אדם ההוגה בהן . וזה יהיה לאדם ממש לחומה בצורה . שלא בקל ילכדו זקן וכס"ל כי תחבולות רב עכ"ל . וכן כחז שם בדרוש הספר שנת תקצ"ו ז"ל . וכן מי שבשם ישראל יבונה . מחוייב עליו לקרות בכל יום ערב ובקר . חוזה דפ"ן מספרי מוסר . אשר הם ח"ל רבים בדפוסם כו' . וכן חובה כאשר עשיתי זה אשתקד . ובל"ג עוד לעשות בזמן הזה . ללמוד עם תלמידים בחורים וב"ב . טרם פתחי ללמוד עמה שיפור גז' או פוסק . ללמוד עמם דף אחד משל"ה מש"כ בהוכחת מוסר . ולא יהיו בעוה"ר בחורים נעדרים מיראה . והולכים אחר הבל עולם כו' . והאיש אשר חלה לו לומד יום ביומו בספריים הנ"ל . או יבחין כמה חטא לנפש וכמה רעות שעשה . ויהיה חרד לדבר ה' בסור מרע ועשה טוב עכ"ל . עוד שם מאן גבר בעי חיי הנפש . יתמיד יום ביומו בס' הוכחת מוסר כו' . ואם תעשו כן מדבצת אני בכס . שיהיה לבבכם נפתחות על שרשי היראה . לירא את פני ד' הנורא . ולא בקל תחטאו בשאט נפש עכ"ל :

הנה בס' מבילת ישרים . כחז דרכי קניית כל המדות שחשב החמא רפ"ב . הגם כל מדה כחז דרכי קנייתה . שהוא ההתבוננות וההסתכלות כל אחד לפי ענינה ע"ש . וכהנה כבר תחבנו

ממחביו זוק"ל . כי גוף האדם אינו רק הלבוש . וכח האדם המרננת נועם ולער . היא חיה גם לאחר פשיטת הלבוש עכ"ל :

בשנם כי ידוע . את אשר חז"ל צדוח קדשם . נשאו חזון על סוד הנפש וענינה . דין כגוף עם הגשמה . כמשל החגר על הסומא . כי גם אחרי אשר תשבר הכד על המצבוע . והעפר ישוב אל הארץ כשהיה . בכל זה הגם הנפש עם הגויה . כאשר בהיותם בחיים יחד חטאו . כן גם במוותם לא יפרדו . וכמו שניבא יחד . כהלאו חלוה . והתענגו בטובה . כן יהיו למשפט יקרבו . ושניבא כאחד יקבלו גמול עונם יחד :

וגם זה ידוע . כי עונש שעה אחת בעולם הרוחני . הוא רע ומר יותר מכל היבורים הקשים בעוה"ז . וכן שעה אחת קורת רוח בעולם הרוחני נעלה ונשגב מכל תענוגי וחמודות חיי העוה"ז . וא"כ זה האדם אשר כל ישעו ותפלו בכל ימי חייו . הוא רק לדרוש טובת עלמו . וא"כ איך יחכן שלא ידאוג ג"כ בעד עלמו . בעד נפשו וגויהו . מה שיהיה עמם לאחרונה . בעת יב"ר ממנו לעשות אז מלומה . כי הגויה תזוח במנוחה נכונה . והרוח תשוב אל האלהים אשר נחנה :

ולזאת הלא הוא מושכל ראשון . כי כאשר ירגיל האדם את עלמו . לקבוע עמים כדורות . ללמוד בספרי יראה ומוסר . המזכירים לו חשבונות רבות . מחשבותיו של עולם . הנה לא יתנו דמי לו . עדי יבין מנום ומפלים לנפשו וגויהו . ואחרי אשר נודע . כי הלימוד בספרי יראה ומוסר . הוא רפואה בדוקה למחלת הנפש . ולזה כמו אשר לא יחכן לחילה בתחלוזי הגוף . בעת אשר שערי הרפואות יהיו פתוחים לפניו חנם איך כסף . כי ירפה ויתעלל ליקח סמי חרופה . להגיל נפשו מדרת שמת . קן לא יאותן למוכה וגנוע בתחלוזי הנפש . כי יעווצ נפשו לשלולה . ואת גויהו לבהלה . ולא ישתדל לבקש מזור למחלו . בלימוד ספרי יראה ומוסר . אשר ישועה ומרפא בכנפיהן :

שערי אור

ככל יום . וכן במחצב עלים לתרופה אשר כתב לביחו מדרך נסיעתו לארץ הקדושה . כתב שם וז"ל הקדוש . ובספרים שלי יש משלי עם לשון אשכנז . למען השם שיקראו בכל יום כו' . וגם כ' קהלה יקראו לפניך . כי שם מהביל עניני סוכ"ז . ושאר ספרים כו' . וגם את חתני אני מזכיר בכ"ז כו' וחלמוד מס' אבות וזכרתי בשרקי אבות דר"ג . ומס' דרך ארץ קדמה לתורה כו' עכ"ל :

ובם' צרכי יוסף להגאון רח"ד אולחאי זוק"ל . צכ"ו א' כתב כי ראוי לקבוע עת ללמוד בספרי מוסר כו' . כי כל הגדול כו' . וקבלתי כי חבלין ה"ה"ר הוא חוכמת מוסר מאמרי ח"ל :

הגאון החסיד מוהר"י מליסא זוק"ל בעל חות דעת . כתב בלוחה הקדושה שלו וז"ל . הנני מזכיר אהבם שתקבעו שיעור בכל יום בספרי מוסר כי צעו"ר נעשה לבנו כלב האבן ומחמת לימוד בספרי מוסר יתרכך הלב עכ"ל :

הגאון החסיד מוהר"ח זוק"ל צ"כ נפש החיים שער ד' כתב . כי ראוי לכל אדם להכין עצמו כל עת קודם שיחיל ללמוד . להתחשב מסע עם קונו יח"ש . בעהרת הלב ביראת ה' . ולהתבאר מעומותיו בהרהורי תשובה כו' . וכן באמנע הלימוד הרשות נחונה להאדם להפסיק זמן מועט . ערס יבזה מלבו יראהו יח"ש . שקבל עליו קודם התחלה הלימוד . להתבונן מחדש עוד מעט ביראת ה' כו' . אך לא הורשה לעסוק בהתבוננות וקניית היראה . אלא כפי אשר ישקול בשכלו לפי ענינו וענינו . שזה העת הוא לורך והכרחי לו לעסוק בקניית היראה ומוסר ע"ש . והנה מזה יוכל כל איש לשער . כמה עת מוכרח לו . להתחשב עם קונו בעהרת הלב ביראת ה' יח"ש :

הגאון החסיד מהר"ו זוק"ל . צ"כ יסוד ושורש העבודה בשער הגיט"ן כתב וז"ל . והערה מספרי יראים ומוסר הוא ידוע ופשוט . שמהתמדת לימודו בהם . יבא בלב האדם מטע נעמני היראה מאלו ויראת ה' תחסיף

כתבנו כי דרכי ההסתכלות וההתבוננות אלוניו הוא רק על ידי הלימוד בספרי יראה ומוסר . כי מי יוכל לכלוא את המון המהשבות הטורדות המלאות מחללו של עולם . ומי יפנה את לבו למחשבות של חשבון הנפש . אכן כתב גם בפירוט באזהרה מקומות . ע"ש בדרך קניית הזמירות פ"ד שכתב ז"ל . אמנם על דרך פרט המביא לזה הוא ההתבוננות על חומר העבודה אשר חייב בה האדם . ועומק הדין עליה . ויאל לו זה מן העיון צמעים הרהוטים בספרי הקדש . ומן הלימוד במאמרי החכמים ז"ל . המעוררים על זה עכ"ל . וע"ש בדרכי קניית הנקיות פ"ב וז"ל . הנה האמנע האמתי לקנות הנקיות . הוא התמדה הקריאה בדברי חכמים ז"ל . אם צעניי ההלכות ואם צעניי המוסרים כו' . וכן צעניי התמדה . מוכרחה לו קריאה מאמרי המוסר לקדמונים או לאמרונים . ובקדמת ס' מס"י כתב . כי אין התועלת הנלקט מזה הספר . יולא מן הקריאה בו פעם אחת . אבל התועלת יולא מן החזרה עליו והתמדה עכ"ל ע"ש :

ובן כתב החסיד הנ"ל . על דבר ההתבוננות ביראה ומוסר . כי לריך שתיבה זה בכל יום לכה"פ שעה אחת . ע"י בספרו דרך עץ חיים כתב וז"ל . הלא האדם רוב שנות ימיו . עומד לחשוב מחשבות עסקיו . עסקיו חיי שעה . ולמה לא ישים אל לבבו . אפילו שעה אחת גם לזאת . לחשוב מחשבת ממש . מה הוא ולמה בא לעולם . או מה מבקש ממנו ממה"מ הקב"ה . ומה יהיה סוף כל ענינו . זאת היא התרופה היותר גדולה ומזקה . שאוכל להמציא נגד הילך והיא קלה ופעולתה גדולה ופריה רב . שיעמוד האדם בכל יום לפחות שעה אחת פנוי משאר כל המחשבות לחשוב רק על זה שאמרתיו . ויבקש בלבבו מה עשו הראשונים אבות העולם שכן חשק ה' בהם . מה עשה משה רבינו ע"ה . מה עשה דוד משיח ה' כו' . ויענה בשכלו מה טוב לאדם כל ימי חייו . לעשות כן גם הוא וטוב לו עכ"ל :

ובם' מטעה רב כתב צ"כ הגאון החסיד זוק"ל . ללמוד ספרי מוסר כמה פעמים

שערי אור

יג

והנה היטב אשר כתב הגאון הג"ל. כי לא ירע לבב האדם בלמדו ספרי מוסר. ולמראה עינים יחבטל על ידי זה מלימוד פ' משניות. או משארי לימוד. כי בשום ענין לא יגיע שום נזק ללימוד התורה. ע"י לימוד המוסר. כי כאשר יחזור לבב האדם ליראה את ה'. עוד יוכיף חומץ בלימוד התורה להרבות זמן הלימוד. כי הרבה עתות פטיות ימלא האדם ללימוד התורה. ולקמן משעות בטילה :

והבי נכבד הוא. אשר מלאה צם' מגיד משרים למן הבית יוכף בסוף פ' בסר מה שהזכיר לו המגיד ז"ל. וחקרה מרגניתא דבי רב בכל יום כו'. וג"כ חקרה קריאה אחת מס' חובת הלצות להכניע ה"ה"ר ולהשפילו מחוספו כו' ע"ש. והנה מרגניתא דבי רב. זהו אשר הביא צם' ראשית חכמה בשער היראה פ' י"ב ז"ל שם. עוד בעניני הפעירה והתשבון מלאהי מכתי' מרגניתא של ר"מ כו'. וכי מה הנאה לאדם וסופו לפרוש מעולם לעולם כו' ע"ש. וזהו מש"כ צם' מגיד משרים שם שאמר המגיד למן הכ"י. וזכור מה שאמר הרב במרגניתא שלו מה הנאה לאדם כו'. וע"ש צם' ראשית חכמה דברי המרגניתא בצריכות. כי הם דברי מוסר פשוטים מעניני הפעירה והתשבון :

והנה כל קורא הדברים האלה. מה שהזכיר המגיד למן הכ"י בשום לב יחזוהו רעד ורתת. אם הארו אשר בלבנון החסיד הקדוש מרן הכ"י אשר ידוע גודל חסידותו וקדושתו. ושלא פסק אף רגע אחת מלהרהר בד"ת. כמבואר שם צם' מגיד משרים בכמה מקומות. וזה גודל מעלתו כי מלאך ה' דובר בו. ובכ"י ציוה לו המגיד. לקרוא בכל יום מרגניתא דבי רב. אשר הם דברי מוסר פשוטים מעניני הפעירה והתשבון. וכן לקרוא בכל יום ס' חובת הלצות. להכניע ה"ה"ר ולהשפילו מחוספו. מה יענו חיוזי קיר. מעתה הכול שום גבר לזכות דרכו. יהיה מי שיהיה. ולפעור עלמו מלימוד המוסר בכל יום ממש :

והחסיד

חוסף כו'. ודבר זה ח"ן לריך ספר לתומכו. כי פשוט הוא שמהוך לימוד ספרי יראים ומוסר יבא האדם אל התמדת הלימוד כו'. וז"ל בז"ח דאלטריך ליה לבר נש למינדע כו'. מאן אחי ולאן יבך כו'. והאיד חיבו זמין למיעל צדינא קמא מלכא כו'. הרי מבואר שחיוב על האדם לחקור ולידע הדין והעונש של עולם העליון כו'. וכל זה ימלא האדם בספרי יראים ומוסר. גם מלימוד ספרי יראים. יבא האדם ג"כ למדרגת החסידות בכל פניני עבודתו יח"ש. וגם למדות ישרות ומנהגים ישרים שנמלא בספרי יראים. לכן חיוב גדול מאד מאד על האדם. בלימוד ספרי יראים ומוסר בכל יום בשיעור קצוב. וגם האר"י ז"ל מזהיר מאוד לאדם. שילמוד בכל יום ספרי יראה ומוסר. ולא יערר אף יום אחד מלימוד זה עכ"ל :

ובם' חוס המשולש. והוא תולדות הגאון החסיד מהר"מ סופר ז"וק"ל. בעל ספר שו"ת חסם סופר. חובר מאת נכדו הרה"ג. כתב שם מדרך הגאון החסיד הג"ל בקדש. וז"ל וראשית חכמה יראה ה' כו'. על כן למד לפניהם קודם כל שיעור צם' חובת הלצות. כדי להלהיב לבנם ביראה ה'. וכמעט כל מוסריו והנהגותיו היה מדברי ס' הקדוש הזה. וכן חפץ שתלמידיו יעסקו צו בימי במרוחם. למען יקבעו להם דרך אחד בעבודת השי"ת כו'. וכן אמר לתלמידיו שילמדו צם' מנורת המאור. כי שם מלוקטים היטב דברי אגדה חז"ל כו'. ורגיל על לשונו לומר לתלמידיו. תלמינו לי שציום שאין אני לומר מס' מוסר. מרגיש אני בעלמי הפסנות ביראת ה' עכ"ל :

והגאון סאדיק בעל חיי אדם צה' יוכ"פ כתב ז"ל. וראוי לכל אדם כו'. ופשיטא שהוא חוב גמור על כל אדם. ללמוד בכל יום בספרי היראה. אם מעט ואם הרבה : שהוא יותר חיוב מכל לימודו. ואפילו אם יחבטל על ידי זה מלימוד פ' משניות או משאר לימוד. כי מה ה' אלהיך מבקש מנוך כי אם ליראה אותו. וכדליתא במשנה חס ח"ן יראה ח"ן תורה כו' עכ"ל ע"ש :

שער אור

1.

הנה ערכנו פה . הכל גאוניס וחסידיס קחשים ומקובלים . אשר הזהירו מאוד על הלימוד בספרי יראה ומוסר . כי הוא מוב קדוש על כל אדם לקבוע עת ללמוד בכל יום ספרי יראה ומוסר . ויש אשר הנדישו את המדה . ללמוד בספרי מוסר פעמים בכל יום ערב ובקר . ובשם הגאון פחסיד זוק"ל . כתבו ללמוד ספרי מוסר כמה פעמים בכל יום . ויש גאוניס וחסידיס . אשר הנחיגו את לימוד המוסר בישיבותיהם . ישיבות גדולות לחלקים . ללמוד ספרי מוסר עם בני ישיבה . ומלבד זה הגם כל הגאוניס והחסידיס אשר עמלו לחבר ספרי מוסר . הגה פעולהם העיד על פני דעתם והשקפתם בדבר לימוד המוסר . כי כלל כל כונתם היחס למצן אשר בספריהם יבנו וילמדו . לראה את ה' ית"ש לאהבה אוהו ולדבקה בו :

ובאשר נשכיל ונתבונן בינה . כי הנה כל הגאוניס והחסידיס הג"ל . אשר הזהירו מאוד על לימוד המוסר . המה סיו לפנים . וחיו בדור מלא דעה את ה' בחורה ויראה . כמעט כל העם מקמנם ועד גדולם . היו משלומי חמוני ישראל . כי נחמנה את אל רוחם . המדעים היו מוזרים עוד בימים ההם . וכל השכלתם לא היה כי אם השכל וידע את ה' ית"ש . וע"כ החורש ועבודת ה' ית"ש . הייתה במעלה עליונה מאוד . חכמי החורש ויראי ה' . נחלו כבוד וגדולה . תפארת ותהלה . לא קנאו אז בהוללים ולא צעושי עולה . כי אם קנאו ביראת ה' כל היום . רוח העת החדשה . אשר יבנו היום בשם רוח הזמן . עוד לא נראה ולא נשמע בארץ . כ"א רוח דעת ויראת ה' . ובכ"ז מאלו הגאוניס והחסידיס ההם . את לימוד המוסר . לדבר נחוץ ומוברח אל האדם . לימוד חיי הגשם :

ומה גם אחרי אשר בדבות הימים ושיטי העתים . חדשות נהיה בארץ . והנה רוח והנה רעש . והנה רוח גדולה בזה בסופה ובערה

והחסיד המקובל מהר"ם פאפירש זוק"ל . צם' אור לדיקים כתב וז"ל . וחקרא בכל יום קריאה אחת מס' חובת הלבבות . והמגיד אמר שטיב ללמוד צו . וכ"ל דבזמנו לא היה הספר ראשית חכמה . וסאידנה לא הזון מיניה פכ"ל :

וארמור הגה"ח זוק"ל . היה אומר כי מלינו גם לחכמי ההלמוד . שהיו משתמשים בתרופה זו . לחזור את פסוקי יראה והבלי העוה"ז . וכצבואר בסנהדרין דף ז' . רב כי הוי חזו חמבואה אבתריה . אמר אם יעלה לשמים שיאו כגללו לנחא יאחד . מר זוסרד חסידא כי הוי מכחפי ליה בשבתא דריגלא אמר הכי . כי לא לעולם חוסן ואם נזר לזור ודור . וע"ש בפרש"י אם יעלה לשמים כו' כדי שלא תזוז דעתו עליו ה"ה אומר כן ע"ש . והנה זהו יסוד לימוד המוסר . לשגן צפה דברי הכתובים או מאמרי חז"ל ביראה ומוסר . אכן הנה להקדושים בעלי חז"ל היה מספיק להם . אם רק הזכירו בפייהם פעם אחד חיוה פסוק . המהביל עיני טובת העוה"ז . החפסל נפש מיד שלא תזוז דעתם . אולם אלנינו כמה פעמים נחוץ לנו לחזור את פסוקים כאלה . ומאמרי חז"ל המלהיבים לב . עד שיעשה רושם קטן בלבינו . אף בפרט אתה של מדת הגאון . שלא תזוז דעתנו כל כך :

ובספר שערי השובה לרבינו יונה שער ג' . פי' מה שאמר הכחוב במשלי ה' לדעה חכמה ומוסר וז"ל . פי' כשרון התעשה ועזיבה העבירות יקרא חכמה כענין שנאמר כי היא חכמהכס ובינתכס . ואחר שילמוד וידע המלות ומה הם העבירות . לריך שילמוד גנות העבירות וההפסד והאבדון הנמלא בהם להרחיק נפשו מהם . ולהוכיח עצמו בזכרון העונשים וליסר זולתו . וזאת הידיעה תקרא מוסר ולמוכיחים יבטם ללמוד לדעה זאת עכ"ל ע"ש :

שערי אור

בשלוש. וע"כ לא יהפוך לנגוע חף בקלה לימוד המוסר. מבלי ההפכז אל לבו ולמרר את רוחו :

אם כי האמת לא כן הוא. כי הרפואה הזאת של לימוד המוסר. היא החילתה פני וכופה מחוק. כי כאשר ירגיל האדם את עצמו ללימוד בספרי מוסר. אז צעניו יראה ולבבו יצין. כי לשמחה מה זה עושה. ולשוא הוא להיות עולם עיניו מראות ברע. אשר יקרה אורו באחרית הימים. וילך כעור באפילה. אחרי אשר אין מנוס ומפלט להגלל מזה. וכמו שאמרנו חז"ל בפ"ג דאבות. בפ"ב אהה מה ובע"כ אהה עמיד ליתן דין וחשבון לפני מלך המלכים הקב"ה. ונהפוך הוא כי ישמח בחלקו ויגיל ברעדה. אשר נפקחו עיניו לרעה טוב ורע. להיות רואה את הגולד. ולג' את פני הרעה בכל מה שאפשר :

אולם סיבה הרומיית היא פשוטה. כי זאת היא עלה היצר. הוא המלך גדול הסובב את העיר הקטנה. היא הגוינו עם המון טוחותיה ובונה עליה מזדים לכבוש אותה וללכדה ומולדתו פרושה על כל החיים. ויפן כי אך יראה ה' היא כחלים ציד גבור. ללחום את מושל. ולעמוד כנגדו במערכות קרב. ולימוד המוסר הוא המשפיע שפע יראה ה'. כי על כן הוא נכב בפני האדם לטען. על יד דרך לימוד היראה והמוסר למטן ילך חשכים ואין טובה. וברוב חיולחו ישנה. באין חכמה ומוסר. באין חשבון ודעה. מה שיהיה ומה שיביא לאחרונה. ובכן נקל לו לאודר בני אדם במכמתו כדני הים. וכאסוף צאים עוזבות. באין מליט ומשיש :

וביותר כי הגה מחלכות דרכי היצר פרמחו ותחבולותיו הוא. כי חף כאשר הגבר ימינו על האדם. ללכוד אותו במטודה. להעשותו מדרך הטוב. להוליכו סקלקלות בחוהו לא דרך. ולמשול עליו ממשל רב כרצונו. ואף אם כבר חלפו שנים רבות וכן נגזרו ועבר. בכ"ז עוד ירא ומפחד תמיד. ואינו בטוח פס האדם. כי אכן רוח הוא באטם והבחימה בידו. ופן יפקח עיני

להמוני פס ולנשים לקרות בהן. אכן מאז פרו וישראל וירצו ויעלמו הספרים החילונים בשפה זו. כמעט חדלו ספרי מוסר להיות להם מכלכים גם אצל המוני עם. ובכן רבה העזובה על פני לימוד היראה. וכמעט נכחד מהחח שמי ה' :

וכאשר נחקורה לדעת סיבת הדבר. בשל מי הרעה הזאת. הלימוד היקר הזה של ספרי מוסר. המלמד לאדם חכמה ודעה ויראה ה'. לרק ומשרים. וכל מדה יקרה וחמודה. מדוע כה נסוב ונוטש. ואין לה מכלכים בין החיים. אכן נמלא כי מלבד המונעים אשר זכר בס' דברי יהושע. העולרים בעד האדם לכל יפעם ויראה בטוב הלימוד היקר הזה ע"ש. אכן עוד סיבות להנה. אשר יגדרו את דרכה בגזית. לכל העבור בה רגל איש. והמה פקרים גשמית ורוחנית :

סיבה הגשמית היא. כי הלא לימוד המוסר הוא בחור רפואה למחלת הנפש. ובהכרח לרין שתקדם בקרב לבב האדם. ההכרה לידע כי הנפש חולה מאוד. ואחרי כך החפץ והרטון לבקש מזור למחלו. והוא לבקש רטון ה' להתקרב לעבודתו יח"ש. ולזה גופה הלא נדרש חשבונות רבים מחשבון הנפש. ובאין מוסר הלא אין חשבון ודעה. ומאין יולד בקרבו ההכרה וההחשורות הזאת לראשונה. בלא לימוד המוסר. ובאין מעיר ומעורר :

זאת שנית כי פלס הסנולה של לימוד המוסר. אם כי כוללת חשבונות רבים. אולם ידוע כי היסוד בה הוא חשבון הנפש מיראה העונה לחשוב חשבונות של פולס. כי הלא ללא לחטט עלי ארץ. כל עומח שבה כן ילך. כאשר יא מוטען ערום. כן ישוב ללכת. ולזכור את ימי החשך כי הרבה יהיו. וכי יפקוד אלקי המשפט על כל נעלם. וכמו שטו חז"ל בריש פ"ג דאבות הכתכל בשלשה דברים כו'. הגה הלימוד וההחשבות צענינים האלה. בהשקפה הראשונה הם דרך חונה ועלב. וכל ישע וחפץ האדם הוא להיות בשמחה ועוב לב המיד. להכיר דהנה מלצבו. ולהעביר יגון מצברו ולחיות

שערי אור

מו

הייתי וסרוד צילרי הייתי כו' פ"ט. כי אין לך דבר שמסריד את האדם ומכלכל את דעתו כמו ערדה הילר. אשר יסיחהו לילך אתר הסבל. בדרכי לבו ובמראה עיניו. לכל אשר ישארו רוח האורו ללכת ומדוהו הפחותות לכלה ולהשחית ומשתי חלה ערדה עסקי החבל. וסרדה סלר. האדם מוכה בעורו ובתמכוו לבב. ונחון כמו בחוך קף הקלע. ראשו עליו כגלגל ולבו כחרחר. פח עיניו מראות ולבו מלהסיל. הוא הכבדת העבודה על לבו בני האדם שכתב החסיד הג"ל :

עיני שכלו. וירצה ללאת מהוך ההפכה. כי יבזבז ונקס על הרפה. וימלט על נפשו. ואז יעלה כל עמלו בתו. כי על כן יתן עליו שבעה עינים. ויפקד עליו שומרים. לשמור מפניו את דרך עץ החיים. לשמור את עקבותיו. ולשמור את צעדי רגליו. לכל יצרח וימלט מידו כלפטר מפח :

זכי נחפלא חיפוא. צמה כחו גדול לכלוא את רוח האדם. לשמור עליו לכל יזורר ויחנער מעפר חומריוחו. להחשורר ללאת מעמק עכור אל פתח תקוה. חכן הוא מובן עם מש"כ צמ' מחילת ישראל פ"ב וז"ל. ואולם הנה זאת באמת אחת מחבולות היל"ר וערמתו. להכביד עבודתו בעמידות על לבו בני האדם. עד שלא ישר להם ריוח להחבונן ולהסתכל באיזה דרך הם הולכים. כי יודע הוא שאלולי שמים לבס כמעט קט על דרכיהם. ודאי שמיד היו מתחילים להנחם ממעשיהם כו'. והרי זה מעין עלת פרעה הרשע. שאמר תכבד העבודה כו'. היה משתדל להפריע לבס מכל החבונות. בכה התמידת העבודה הכלתי מפסקה. כן היא עלת יל"ר ממש על האדם :

ועב"פ אחרי אשר כל עמל היל"ר ערמתו וחבולותיו הוא. להפיל הרדמה על האדם. ולשמור עליו לכל יפקח את עיני שכלו. לדעת טוב ורע ולהחשורר לפוליא ממסגר נפשו. כי יכביד עבודתו בעמידות על לבו. עד שלא ישר לו ריוח להחבונן ולהסתכל על דרכיו. וכמש"כ צמ' מס"י כ"ל. ולזה מובן מאליו. כי לימוד המוסר הוא כקוף מכאיב בעיני היל"ר. כי על ידי זה הפרע כל עלתו וכל חכמתו תחבלע. כי הלא כל פרי לימוד המוסר הוא דרכי החשבון מחשבונו של עולם. וההחבונות ציראת ה' ית"ש. ומה נס את האדם יתן אל לבו. לקצוע לו עת ככל יום. ללמוד כפרי יראה ומוסר. כי אז לשוא שקד שומר. לשמור מפניו את דרך עץ החיים. כי כאשר יתפעל נפשו ציראת ה'. ויחבונן על דרכיו. ירם את המלודה ויגדע את המסגרות. ויהי הדרך פתושה לפניו. לטום ולהמלט על נפשו להגלל כלבי מיד. להנחם על רעתו. ולשוב אל ד' ית"ש. כי ע"כ מובן מאליו. כי היל"ר ילא ננד לימוד המוסר. בכה גדול וביד חזקה. ולא יצלר ממנו ליקח כל האמצעים. להסב לב האדם אחריות מלימוד היראה והמוסר. את בטענות שדושת קדים. או בשאר דרכים אשר נכווו לפניו. לחסות את דרכה. ולגדור את נחיצותיה בגזית. לכל תעבור בה רגל חיש :

והנה החסיד זוק"ל בחם ולא פירש. דבר ענין הכבדת העבודה על לבו בני האדם. מהו העבודה הזאת. אולם נראה כי זהו כולל שני דברים. א' העפול והסרדה בעסקי החבל. את ההכרחיות למלוא סדף בית. ובקשת המותרות. כי האדם שקוע בערדה הזאת בכל לב ונפש. לאסוף ולכנס ענין. ולהרבות מקנה וקנין. ואין קץ לכל עמלו. כי אין להמדת הזאת מדה. ואין לחסוקה זו נבול. וכמו שאמרו חז"ל. אין אדם מת וחתי תאוהו בידו. יש לו מנה מצקש מאתים כו' :

השנית היא ערדה האדם עם יצרו. וכמו שאמרו חז"ל ביומא דף ל"ה. נאה

שערי אור

קדוש ישראל זוק"ל . שימש את רבו בקדש . וקבל ממנו דרכי היראה והמוסר ועבודה ה' ית"ש . וילק מים על ידו שנים רבות . עד אשר נסע רבו הגה"ח מרנח יוסף זוגדיל הג"ל . לשכון כבוד צעה"ק ירושלים חו"ב :

והנה לספר פה את כל פרשה גדולת הגה"ח מהרי"ז הג"ל זוק"ל . כל חוקף דקתו וחסידותו ענותותו וקדושתו . אשר שמטה אזניו מפה קדוש אדמו"ר זוק"ל . את אשר היה מספר חמיר גדולות ונפלאות ממעלות רבו הגה"ח הג"ל . תקלר היריעה מהכיל . והפס קלבו יראה הקורא בהקדמת אדמו"ר זוק"ל לס' ההצגה בשולי היריעה שם . בדיה וילקחי מים ע"י מורי הרב מ' יוסף זוגדיל היושב בירושלים חו"ב ועד כה לא הגעתי לקרסוליו הוא היה כו' . הארכתי מעט במעלה אדם הגדול הזה אור עלם לפי השערהי כו' עכ"ל אדמו"ר זוק"ל ע"ש . וכן ראיתי במכתב אחד מכת"ק אדמו"ר זוק"ל שכתב וז"ל . כאשר שמשתי את מו"ר הרב הג' הדיק כו' כמו' יוסף זוגדיל ג"י הג"ל כמה שנים . וידעתי גדל דקתיו למעלה למעלה להפליא ראש מלאחי כו' כי לפי השפירתי לא מלאחי עובד ה' ית"ש כמו מו"ר הג"ל פכ"ל אדמו"ר :

והנה הגה"ח מהרי"ז הג"ל רבו של אדמו"ר . היה דרכו בקדש ללמוד ספרי מוסר בכל יום בהצוננות רב . וכן לחזור אחר פסוקי יראה והאבה . ועל מאמרי חז"ל המלהיבים ביראה ומוסר . ופעמים רבות היה הולך מחוץ לעיר על פני השדה . ללמוד ולחזור דברי יראה ומוסר . וכן בשבת קדש צלילות של ימות החורף . שהיה החסיד הג"ל מחמיר לעצמו שלא ללמוד לאור הנר והיה לומד צע"פ . ואז היה חוזר ג"כ דברי יראה ומוסר . לעשות הכנה על כל ימי השבוע במדות ועניינים שיהיה נמוסר לו עפ"י מלבו להתחזק ולהתחמץ בהם . וכן ראיתי במכתב

אמנם אין לך דבר שעומד בפני דרכי החכמה . האדם בחכמתו יריגו גם את הארי מסוככו וילכדהו במלודה . גם את החנים הגדול יעלהו בחכה . ומה גם לאודד לבב בשר . למשוך אוחו בחבלי היראה והמוסר . לטוב לו כל הימים . ופל קן לו עמדו חומכים צימין לימוד היראה והמוסר . לחמכה ולסעדה בחכמה ועלה . לא היתה כל כך כלה ונמרצה . כי כל דבר טוב ומוטיל רק בחבלי ענה ותחבולה יתמך . כאשר כן עמלו צונים חמיר . להורה ולהעודה לחמכה ולסעדה . אולם על פני הענין הגבוב הלזה של לימוד היראה והמוסר . שכנה דומיה חרישית ושלות הבקם . בחפס מעיר ומסורר . אין מחזיק בידה . ואין אומך גורלה . לא בדבור ולא במעשה . אין חוון נפרץ . אין מוכיה בשער . ואין חבשר דק בקהל רב לאמר . זה הדרך לכו בו . אכנו מפרי פי ספרי היראה והמוסר . ותאורנה עיניכם והחי נפשיכם . למטן סור משאלו מפה . ולשבוע בנעימות ביקר ועדן גלח :

ז.

אמנם לכל זמן ועת לכל חפץ . כן צא הפת להחיות הסגולה היקרה הזאת . של לימוד היראה והמוסר מערמת עפר . למטן היה למסיני הישועה . להחיות עם רב חי הגפס . כי ע"כ בחמלת ה' על עמו . בקע כשאר אור ישראל וקדושו רכבו ופרשו . כ"ק אדמו"ר הגאון הגדול החסיד האמיתי קדוש ישראל זוקללה"ה מעיר סאלאנט . וכן צימי עלומיו ילק מים על יד איש קדוש וגורא . כ"ק הגאון הגדול החסיד והעניו אר עולם קדוש ד' מוכוב מרנח יוסף זוגדיל זוק"ל . המפורסם צפי כל בשמו הקדוש ר' זוגדיל סאלאנטער . חלמיד חביב להגאון הגדול החסיד רבן של בני סגולה מהרי"ז זוק"ל מוואלאזין . ואדמו"ר הגה"ח

שערי אור

טז

להסחופף בכל הדרכהו. ולשמוע ממנו דברי חכמהו והשכלתו ביראה ועבודת ה' ית"ש. וכבר החל אז לזכות את הרבים. וכה היה הולך וגדול. עד כי גדל מאוד. ומשפע תורתו ויראתו השפיע על דורו. וביחוד על האמידיו הרבים. כי נתן נפשו עליהם להורם דרך ד'. ולנטוע בקרבם נסעי נעמיים יראה ה' ומדות ישרות. וכה וזיכה את הרבים. והרים קרן האורה ויראת ה' בעולם. ויהי לנש כי ילא שמו בכל אפי ארץ. לרצן של בני הגולה גאון עולם. ולחסידי ועניו דיק יסוד עולם:

במכתב אחד שכתב הגה"ח הג"ל לבנו הרב שיחי' בכתי"ק. וז"ל הקדוש והחזור המיד פסוקי ההשגחה ובעיון וישועה. כמו קוה אל ה' חוקו וחמנו כו' עיני המיד אל ה' כי הוא יוליא מרשה רגלי וכדומה כו'. וזו הלך לבטח וחסועת ה' כהרף עין כו' עכ"ל. וכלי ספק כי הוא קבל דרך לימוד המוכר מרבו הגה"ח מהר"ח זוק"ל מוואלאזין:

אדמו"ר הגה"ח קדוש ישראל זוק"ל.

בהיותו צלל ילדותו. ראשו לעב הניע. שמש חנונתו ורחה כאור שבעתים. וכבר היה מפורסם אז לגאון חריר הפלחה ישראל. וכאשר נחקרב אל הקדש לרבו הגה"ח מהרי"ז הג"ל. והיה נכנס ויולא אללו תמיד כבן בית. היה מחבונן על דרכי רבו ועבודתו בקדש. וסופר לעדי רגליו. וכאשר ה' רבו הולך על פני הסדה ללמוד ולחזור דברי יראה ומוסר. היה אדמו"ר הולך אחריו בהמבא. להחבונן ולשמוע את דברי מוסרו הטוב. והגאון החסיד מהרי"ז הג"ל. ראה והחבונן כי הפרח הגממד הזה ישנה כארז בלבנון. ואור ישראל יהיה לאור עולם. ואורו יהל על כנפות הארץ. נפלאה אהבתו אליו. ופרש עליו מהוד לדקתו ודרכו בקדש. וירא ראשית לו ללנות אחרו על לימוד המוסר. ואנכי שמעתי ביחוד כי פעם אחד אמר לו בזה הלשון. ישראל למוד מוסר ותהא ירא שמים. בדברים האלה ירדו לחוד חרירי לבבו כהן מקשת. והחמיל לתמוך אשוריו במעגלות רבו החסיד. ללמוד ג"כ בכל יום ספרי יראה ומוסר. ונפש החפפל מאוד ביראת ה' ית"ש. והתעורר בלבבו רוח סהרה ורגש קדש. להסחרומס מעל תמודי הזמן. ולבקש רלון ה' ית"ש. ויגבר חיילים בחורה ויראת ה' ביחד. ובגודל גאונותו העמיק והרחיב גם בחכמה היראה והמוסר. ופעל ויגע להבין ולהשכיל על כל דרכי עבודת ה' ית"ש. ובחיקון כל המדות. וכמעין המתגבר שטף ועבר בחורה ולדקות וחסידות וענוה ויראת מעט. ובעודו לעיר לימים כבר ללון אליו רבים.

ח.

תנה כאשר העמיק אדמו"ר הגה"ח זוק"ל. בחכמה זו של לימוד היראה והמוסר. וירא את האור כי טוב. לזכות בהן את הרבים. אז בחכמת חלקים אשר בקרבנו. חזון וחיקר וחיקן את החכמה הזאת של לימוד המוסר. הכינה וגם חקרה. העיבה ושכללה. וכן נתן אל לבו להגדילה ולהאדירה. להבין אותה ולסעדה בלדק ומשמים. לשום לה מסילות בקרב העם. ומהלכים בין החיים ואלה הדברים אשר פעל ועשה ולימד דעת. בייסודי דרכי החכמה הזאת:

(א) עיצים חובת לימוד היראה והמוסר—

כאשר ראה אדמו"ר זוק"ל והשקיף בעין הבחינה. על מצב הרוחני של הדור כי ברע הוא. היראה חרד פלאים. ועבודת ה' מחמעפת. המדות מתרגשות. וע"י לרכי החיים אשר ירבו מעט לעט. האדם נלחו בסבך טרדות רבות. ונכסיונות מתחדשות חדשים לבקרים. והמלחמה הכזבה היא מלחמת סיגר הולך וקשה על האדם. ותעוז יד היצר להסב המלחמה אליו פנים ואחור. וכן ראה ויוכה. את כל הסובה הלפונה בלימוד המוסר. כי שאר רוח לה לפעול ישועות בקרב הארץ

שערי אור

וכן קצף ורצף פעלים. לשם לימוד המוסר. להרחיב המנהג בזה אשר ישוטטו בו רבים. וחרבה הדעת ויראה ה' בקרב ישראל והרעים את העולם בזה כידוע ומפורסם. עד אשר נחפרסם בחבל. חובת לימוד היראה והמוסר. על שם אדמו"ר קדוש ישראל. ועבודת הקדש הלזו. לא הרף מטל ילדותו עד יומו האחרון:

מ.

(3) אופני חובלת הלימוד והוא לימוד המוסר בהפצלה — אדמו"ר זק"ל בחכמתו שינה את פני לימוד המוסר. וילבש אותה צורה חמדה. וחתה את מלפנים. גם מי שלמד לפעמים חיזה ספרי מוסר. היה סגנון הלימוד הזה. בטעם ובנגון לימוד גמ' ופוסקים. או בעיון והבטה לבד. אולם אדמו"ר זק"ל הורה בינה ודעם. כי פרי החובלת מלימוד המוסר הוא לשני פנים. א' הוא הידיעה וההשכלה בחכמת היראה. לדע דרך ה' ית"ש. להבין ולהשכיל בדרכי עבודתו. כי הוא חכמה רבה ועמוקה. וכמס' הן יראה ה' הוא חכמה. ואמרו חז"ל בשבת דף ל"א סן אחת ע"ש. וכמו שהאריך בזה החסיד בס' מסילת ישרים בהקדמה ע"ש. ה' היא ההתעוררות. אשר ע"י הלימוד בספרי מוסר. יחס לבצו ויתפעל נפשו ויבנה רוחו. ויתעורר בקרב יראה ה' ית"ש:

והנה לשלימות הידיעה. אין הבדל באיזה אופן וענין שילמוד. וגם העיון לבד טוב. אולם להכלית קניית היראה. להתעורר ע"י הלימוד ליראה את ה' ית"ש. הנה בסגנון הלימוד כנ"ל. עדיין רחקה ישובה. להביא יראה ה' אל קרבו. ולעשות רושם בלבבו. כי בידיעה לבד לא יוסר האדם. כי כלל הדברים מיראה

הארץ. כי ישובה ומרפא בכנפיה. להחיש יספ ולביתו לרי ומצר. לחוליו ומדוי נפשות. להשיבם לחייה. ואין חיש מהחזק אתה. אין חומך גורלה. ואין מחזיק בימינה. וכמעט נשכה זכרה:

ועיב התגשה כארי וכלביא. לעשות גדולות. והרים קולו כשופר. לקרוא בראש הומיות. ולדרוש במקלות. לפרסם חובת לימוד המוסר לרבים. כי אין חכמה ואין הבונה ואין טיה. להחיש מפלע מפח יוקשים של היראה. אשר על כל פינה יארב. לפרוש רשת לרגלי האדם. ללכוד אוחז במלודה. אם לא בלימוד היראה והמוסר. ומה גם האיש אשר כבר נלכד בפה ונאחז במלודה. אין תקוה לפניו. להחסיך מרע לטוב בלא לימוד המוסר. וכן הודיע ופרסם. עיב לימוד המוסר ומהותה. הן ערכה ובגולתה. כי היא כסל של חמיה. אשר יש בכמה להפית רוח חיים. בקרב עלמות יבשות מהחורה והמנויה. ולקרום עליהם עור של יראה ה' ית"ש. וכן להפוך לב אבן ללב צער. והתה רוח עושים. לחדש בקרבו רוח נכון:

ולואת כאשר מלודת הילר פרושה על כל החיים המדברים. פ"ב לימוד המוסר. הוא חוב מוקף לכל הנפשות. אחת לא נעדר. מהרב היושב כסא לנושפט. עד הפועל אשר אתר הרחיים. מאלף ועד אשה. כת"ח כעס הארץ. כבחור בזקן. כעשיר כעני. כנקלה ככבד. בירא ה' כאשר אינו ירא. כולם מחויבים לקבוע עמים ללימוד בספרי יראה ומוסר:

וכה היה אדמו"ר זק"ל. הולך וקורא בקול גדול. בשם לימוד היראה והמוסר. כליפה לבית ישראל. להעיר ולעורר בני אדם ללימוד הלז. כי חמנה חולאות חיים. ליראה ה' ראשיה חממה. וכן לימד דעת חממה ומוסר לתלמידיו. לא ייעף ולא יגע מעשות חיל.

שערי אור

ועולם . וצקול נעים מאוד משורר עלב .
 ולפעמים היה חוזר על מאמר אחד בהתפעלות .
 כמה וכמה פעמים . וכל הזמנע קולו נמס לבבו
 ויהי למים . וגם לעת זקנותו וזקני ת"ח כ"ו
 שמוקייים כו' . והאיש קדוש ונורא . וכמעט
 התפשט נפשו מגשמיותו . בכ"ו לא חדל מללמוד
 ולהנות בספרי מוסר . בהתפעלות עלומה מאוד .
 ולפעמים היה בוכה בכי רב :

מיראה ה' ופחד ענשו יח"ש . לא נעלם ממנו
 הידיעה גם קודם הלימוד . ובכ"ו יראה ה'
 רחוקה מכליותיו . וכמאמרם ז"ל בשבת דף ל"א .
 מאי דתיבי זה דרכם כסל לנו יודעין בו' . שמה
 מאמר שכתה היא מהן כו' :

ולזאת להכלית קניית היראה . נחנך שחיה
 סגנון הלימוד בספרי מוסר . בהתפעלות
 הנפש . בלב נכון , צקול עלב . בשפחים דולקים .
 להרחיב את הרעיון בליורי חושי . כי כח הליור
 מושיל מאוד למוסר . לעורר הנפש ברגשה
 האזרים . למשוך בקרבה דברים הנודעים מעונשי
 הגויה והנפש . כאשר אהנו רואים בכה כלי
 שיר וקול זמרה . אשר יהפעל נפש האדם ויהשורר
 רוחו הן לשמחה הן לעלב . כן כאשר יקרא
 האדם מאמרי חז"ל וספרי מוסר . המלהיבים
 הלבבות ביראה ה' יח"ש . צקול חונה ועלב .
 והתפעלות הנפש . אז יחס לבבו בקרבו .
 ויסחער ויתרגש נפשו . ויהפעלו כל חושי .
 עד אשר הדברים יכו שורש במשכיות לבבו
 פנימה . להביא יראה ה' אל קרבו . ומה גם
 אם לפעמים תביארו לימוד המוסר בהתפעלות
 אל הבכי . ועיניו ירדו פלגי מים . ויתן דמיו
 כסל חרמון . אז רוח חדשה יותן בו . ותבא
 יראה ה' כמים בקרבו וכשמן בעלמותיו :

(ז) באשר החסידים מתבזרי ספרי יראה .
 אספו וקבלו כל מאמרי מוסר
 מיראה בכלל . וכן המתייחסים לכל מדה ומדה
 בפרט . לזאת את המדה אשר ירגיש אדם
 צנפשו כי נשחטה אללו ביותר . ישים עליה פין
 ולב לגהות מזורה . לחזור בהתפעלות מאמרי
 יראה ומוסר . השייכים למדה זו בפרט עד אשר
 שב ורפא לו , וכן גם במדוחיו הרלויות . אם
 יגיע לו לפעמים איזה כסיון . אשר לריך לבבו
 את ילרו . יחיש מפלט לו מסערת הילר .
 בלימוד המוסר המתייחס לפרט זה . עד אשר
 יכבוש המלחמה . אולם לימוד המוסר השייכים
 ליראה ה' בכלל . לתשוב חשבוט של עולם . פי'
 לריך לחזור ולשנות עליהם תמיד :

(ח) לימוד המוסרי מובה על האדם . לקבוע
 עתים סדורות לה . ללמוד
 בהתפעלות הנפש . בלי הפסק זמן גדול בין
 הלימודים . זאת היא כמעט סיבה טבעית . אשר
 לימוד המוסרי חנינה פועל לפעמים פעולתה
 הנדרשה . מסיבת הפסקות זמן ארוך . בלי
 השעוררת קטנה ביניהם . כן יש גם סיבה
 רוחנית . היא העבירות המצטממת לבו של
 אדם . והיה לאבן חליה . רפואתה העקריית
 לימוד החזרה וגם התפלה בהכנעה ועל ידי זה
 ירך לבבו . להתפעל מדברי חוכמת יראה
 ומוסר :

(ג) ועל כן טוב לחזור מאמר מיראה ומוסר
 כמה פעמים . וביחוד כאשר יגיע
 לחיזה מאמר חז"ל . או שאר דברי מוסר .
 אשר ירגיש צנפשו כי יהפעל מזה . ויחדור לחוך
 חדרי לבבו . יחזור וישנה עליו בהתפעלות .
 כמה וכמה פעמים . עד אשר יהיה חרות על
 לוח לבבו . ולסוטפות בין פניו . ולא גם בלכתו
 בחוץ . ובשכבו על משכבו . יללל המאמר הזה
 לחוך אלוני כפעמון . ולא ימוש מזכרונו :

האדם הערוד בעסקיו . ומחלתו רבה
 ועוותותיו קלרה ומה גם תורתו .
 קבעת

ואדמו"ר הגה"ח זקוקל בעלמו . היה לומד
 ספרי מוסר . בהתפעלות רב
גימל

שערי אור

הצעתה חיומה: ולא יבנו את מיתח' . כי תעצב אל לנו :

והבי נפלא . כי הנה מלבד אשר האדם לא יתן אל לנו . להיות עמל לקנות דרכי היראה ופחד ענשו ית"ש . הנה עוד נפלא ביותר . כי גם הזון הסיבות והמקרים ר"ל המתגבות בעולם . האחריות כל לב . ומרעיות כל נפש . אשר גם בלי אומר ודברים . הדעת ניתן שיתפעל האדם מהם . ויתן מורך ופחד בלבבו ליראה את ה' ית"ש . ובכ"ז לא יעשה שום רושם בנפשו כלל . יען כי האדם בחפץ ולטון . ישדל להשכיח מלבבו . ולהסיח דעתו מכל דבר שיוכל לעשות כוונתם להעליבו :

ובן הגנו רוחים צחוס . כי אם יקרה ח"ו חיזה מקרה פתאומית ר"ל . כדגים הנחמזים צנוארה . בטבע האדם לחקור ולדרוש היטב . אם אמת נכון הדבר . ואם לא היה צוה חיזה סיבה עזבית . וכאשר יתודע שום סיבה קלה הף ממליחות רחוק . שאפשר לתלות בזה ישבע רצון ויהיה לכסות עינים . כי רגייע רוחו ותנוה דעתו בזה :

זאת חורף האדם וזה דרכו . אולם זהו הולית גדולה וסכלה . וכבר נשא אדמו"ר זוק"ל ע"ז את משלו . כי זה גדמה לאיש אשר מטבעו ירא מקלות וברקים . וכאשר ישמע קול רעם נורא צילגל ויפחד פחד . יסתיר את עלמו תחת כרים וכסתות . ויאטום את אזניו משמוע . בהשבו כי על ידי כן לא יפגעו רעה . כן מה בלע להיות עולם עיניו מנראות . ואזניו משמוע . ולבו מהשכיל . את הרעה אשר יקרה אחרו באחרית הימים מפרי מעלליו . אחרי אשר אין מפלט ומנום להגלל מזה . גם כי הפח נשבר הוא לא ימלט . כי אלה מרות ה' ית"ש . ואנה מפניו יבנה . וכמאמר ז"ל צפ"ד דאבות . צ"ע

קבעה עתים לחורה . היה הראשונה לפניו . לזאת לכה"פ ללמוד צבחת קדש ספרי מוכר בהתפעלות הנפש . וגם ללמוד חיזה פעמים בשבוע שעה קלה ספרי מוסר . כמעט גם חיזה מיטטין למען לא יחטטו בהשימות הגולות . מאורך הזמן מש"ק לש"ק :

י

(1) **יראת** הטוש . אדמו"ר הגה"ח זוק"ל . דרכי מוכריו . לא הלך בגדולות וגפלאות . ולא נשא מדברותיו על צמיות רמות . של דרכי יראה הרוממות והאבה ה' ית"ש . כי אם אחו לדיק דרכו דרך הקדש צרובי מוסריו רק מן יראת העונש . כי היא ראשית דעה . והלעד הראשון לעבודתו ית"ש . להיות כר מרע ולעשות טוב . וכמש"כ אדמו"ר זוק"ל באגרת המוסר ע"ש . ויכודה בהררי קדש בדברי חז"ל . ששנו צפ"ג דאבות . הכתכל בשלשה דברים ואין אחת בה לדי עבירה . דע מאין באת . ולאן אתה הולך . ולפני מי אתה עתיד ליהן דין וחשבון בו . ולזה לימוד המוסר מיראה העונש . יועיל ויהר לנפש האדם מכל דרי גלעד :

וכבר כחבנו למעלה . כי אחת מן הסיבות המונעים את האדם מלימוד המוסר . וחוסמת את דרכה . יען כי היסוד בה היא יראת העונש . דרכי החשבון מענינו אחריותו . יום פקודתו . מלע רפידתו . הדין והחשבון . עמק רפאים ובען באל . ובהשקפה ראשונה ההצנונות בעינים האלה הם דרך חגיגה ועצב . וכל ישע וחפץ האדם הוא . להסיר דאגה מלבבו , להיות בשלום . ולהיות תמיד שמח וטוב לב . וע"כ יטה את דרכו מני אורח לימוד הלזה . כי לא יחפץ להעלות על לבבו מזכרון אחריותו כלל . לכל

שערי אור

יה

בן הדבר בעבודתנו את ה' ית"ש. כי כאשר ילמוד האדם ויקרא בספרי יראה ומוסר. ויחטורר לבבו ליראה את ה' ית"ש. וישכיל ויבין את העבודה הגדולה העמוסה עליו. לקיים את כל דברי ההורה והמורה. ולהלך בדרכיו ית"ש. הגה היראה תגרש ממנו כל מחשבה. ותאללה להחנך כארי. ולעבוד עבודת הצורא ית"ש בלי הרף :

(ג) **כאשר** ירגיל האדם את עצמו ללמוד בכפרי יראה ומוסר. ולא יפקח את עיניו. לראות גם השקר הגדול של עושי רצונו ית"ש. והטובה האפונה ללדיקים. אשר לא ראתה עין כל נביא וחזה. וע"כ כאשר ירכש לו יראה ה' ית"ש. ובהכרח יעשה רושם בנפשו. לטות דרכו לטוב אם מעט ואם הרבה. ולא תהי להיפק. כי יאמח בחלקו ויגיל ברעדה. אשר נפקחו עיניו לדעת טוב ורע. ולראות את הגילג. והיראה תקן לו עוז ותפלות. והשקר הגדול הספדהו. והתקיה להטיב עוד את דרכו. ולמלט את נפשו מחשכת ערפל של עמקי שאול. לאור צהור החיים ביקר ועדן נח. תחליף את כמו. ורוח נכון תחדש בקרבו :

ובר"ן האיש הירא ורך הלצב. ולא יראה לגשה בראשונה אל ספרי המוסר מיראת העונש. הגה לפניו כר נרחב משאר מוכרים וחיוביה לשלוח ידו בעץ החיים. שחר מלוא מה"י עולם. וכן המוסרים מדרכי השכל. כמו מהשגחתו ית"ש על האדם בכל רגע שומרו ולילו. ורצ עובד ותגלתו וחסדיו. והתמיד בעל חובת הלצבות. סידר על זה שני שערים. שער הבחינה ושער עבודת האלקים. וכל זה יספיק להאיר את עיני האדם. להבין ולהשכיל להתקרב לעבודתו ית"ש :

(ד) **א"ל** יפול לב האדם. בלמדו מוסר וחנינו תחפעל. ואין רושם בנפשו מולאת לטות

צע"כ אחת מה. ובע"כ אחת עמיד ליתן דין ושבזון לפני ממה"מ הקב"ה :

אבן הגה הסיקר. אשר ינער האדם את חלנו מלימוד היראה והמוסר. פן תביאחו דרך עולב. הוא אך דמיון כוזב. וכל זה הוא מאשר לא הסכין בלימוד הזה. אולם כאשר ירגיל ח"ש ללמוד בספרי יראה ומוסר. אז ישכיל ויבין כי לא כן הדבר. ולכוא פחד פחד מכמה טעמים. (א) כי לא לפי מושכל " ראשון. אשר מיד כי יקרא האדם בספרי יראה ומוסר. יחס לבבו בקרבו. ויחפעל נפשו מיראת ה' ופחד ענשו ית"ש. וכל עמודי גוייתו יתפלגון. כי על ידי העבירות המטמטמת לבו של אדם. הלב נעשה כאבן וקשה כצור החלמיש. עד אשר גם כי יקרא בספרי מוסר. ומאמרי חז"ל הנוראים מיראת העונש. לא ירגיש אך מעט. ינמוד ולא יתעורר הרבה. רק ברבות הימים. ומיס הרבה ישפוך על נפשו בלימוד המוסרי. אז ישאוף בקרבו רוח יראתו ית"ש. ויכנע לבבו הערל. ונפשו תתעורר לראת מעמק עכור. אל פחת תקוה :

(ב) **גם** כאשר לימוד המוסר יעשה רושם בנפשו. ויהיה עמוס ביראת ה' ופחד ענשו ית"ש. גם אז לא יוכיף עכב עמה. ואדמו"ר ז"וק"ל היה אומר על זה. כי איש חיל העובד בלצב. עמוס בעבודה רבה. וגם כאשר יחטא ואשם וישא עונו. כי גיוו יותן למכיס אותו בשבט כדי רשעתו במספר. ובכ"ו לא ראינו אותו הולך קודר בעלצבות סר וזעף. כי יקום מעל הארץ. וימחה את דמעתו מעיניו. וישוב מיד אל עבודתו ולא משאו. ויאהיל את פניו. יען כי חובת העבודה המופלת עליו תמיד משא לעיפה. לא יתנהו להביח דעה. ולחשוב מחשבות לא לעזר ולא להועיל. רק יתחוק להטיב את פעלו. בדבר אשר זה עליו :

שערי אור

ואי אפשר לשפר גודל היסודין והארות שסובל בשביל דבור אחד ע"ש. ועכ"פ אם יקמץ אדם אף דבור אחד. ויחסר לו שעה אחת פוגש בעולם הרוחני. יהיה הלחה גדולה שאין כמותה בעוה"ז. וזכן הנה עסק טוב וכדאי לפני האדם. ללמוד כל ימיו שעה קלה ספרי מוסר. אף להמנע רק מעון אחת. ומה גם כי ע"י לימוד המוסר. בלי ספק כמה לה"ר יחל מלדבר. כמה לינות כמה דברים צטילים יקמץ. כמה שעות יוסף בלימוד התורה וכדומה:

לשנות דרכו. ידע נאמנה אם כי לא נגלה לעיני צער הרושם. עיני השכל רואות. צרבות העתים. צריצוי הלימוד. מהתקבלות הרשימות הנעלמות. לאדם אחר יהפך. והאותיו נאסרו לבל יפראו הרבה. ויש אשר יצטלו. והגסיון יעיד בהשקפה קלה. על לומד המוסר אם מעט כו'. ביחד שאלה יעלה על בני גילו. צרעיוניו וכל ההגתו כל זה הוא מלשון אדמו"ר זוק"ל במכתב:

(ח) **אולם** כאשר הפליג אדמו"ר זוק"ל.

לדבר חכמה ומוסר ציראת העונש. מענין עונש הרוחני. כי הוא נורא מאד מאד. ונעלה מעל כל ליר אנושי. וכמו אם נשקוף ע"י כלי המחזה. המגדלת כל דבר אלקי אלהים פעמים ככה. על הכוכבים אשר נראים כנקודות קטנות. ועל ידי כלי המחזה יתראה לעינינו יותר גדולים. אכן באמת אין ערוך לגודלם. כי יש כוכבים אשר המה גדולים הרבה יותר מכדור הארץ. כן הדבר בענין ענש עונש הרוחני. אשר עס כל כוחות האור. שילייר האדם את גודל מרידות העונש. לא יגיע עד חליתם כפי שהם נוראים באמת:

יא

(פ) **בית** מיוחד ללימוד המוסר — אדמו"ר הגה"מ זוק"ל דרש והתקין. כי למלאות החועלת של דרכי לימוד המוסר. נחזק שיהיה על זה מקום מיוחד. מופרש ומובדל רק לשם לימוד הלזה. הוא לימוד המוסרי. ושמה ימלאו ספרי מוסר למרבה. ושעריו יהיו פתוחים חמיד. ולשם יתקבלו רבים וכן שלמים. וכל איש אשר ידבנו לבו ללמוד ספרי מוסר. יסור לתוך הבית הזה. וכפי מלצ מחלתו בעבודתו ית"ש. כן יתן אל לבו ללמוד ספרי יראה ומוסר בהתפעלות הנפש. איש איש כפי אשר ידע נגעו לצבו ומכאובו. ואדמו"ר זוק"ל השחלל בעלמו לבנות פה בית המוסר. בצערה כדיבי לב. והוא עומדת על חילה צ"ה עד היום. ואדמו"ר זוק"ל בעלמו היה זה חמיד לבית המוסר ללמוד ספרי מוסר. בהתפעלות רב ועלום כדרכו בקדש. פעמים היה זה בעת הרגילות לרבים להועד שמה. היינו לאחר חפילת המגמה. ופעמים היה זה ללמוד ביהדות בעת שאין שם איש:

והנה יש אשר יעמיקו שאלה. מה לורך בית מיוחד ללימוד המוסרי. הלא כל החפץ ללמוד

ועיב היה אדמו"ר זוק"ל חומר. כי בהור עסק. שיה וכדאי לפני האדם. לקבוע עתים כל ימיו. ללמוד שעה קלה בכל יום ספרי יראה ומוסר. כי גם הן הן גופי חורה. אף אם רק השא פרי. כי במשך כל ימיו חייו. יחל מלשנות עון אחד. כי יונע מלדבר לה"ר אחת או שאר דבור מדברים האסורים. או שעה אחת ציסול חורה וכדומה. וכמש"כ גם הגאון החסיד זוק"ל בחגרה עליה לתרופה מהפלגת העונש. וז"ל ועל כל דבור של הבל. צריך להתקלע מסוף העולם ועד סופו. וכל זה בדברים יחריים. אבל בדברים האסורים כגון לה"ר ולינות כו'. על אלו צריך לירד לשאל למטה הרבה מאוד.

י

יְעָרֵי אֹר

ועיניו יזלו פלגי מים . הלא יבוש ויעטה כלימה לעסוק בו . וכן לפעמים גם ספרי מוסר חין לו . לא כן כאשר יש על זה בית מיוחד . באין שטן ואין פגע . והכל מתוך ספרי מוסר למרבה . וכן הלימוד בהתפעלות הנפש הוא שם למנהג . שמה יוכל כל איש ללמוד ספרי מוסר בהתפעלות רב כחות נפשו . באין מונע ומעכב . וגם לעורר תאניה ואניה . כתנים ובנות — יענה . ולהזיל דמעות באין מקלים :

ב באישר רוב בני אדם משוללים מכל וכל . מהדיעה האמת ומדרכי הלימוד . ולא הסכימו בזה מתמול שלשום . מי יעיר ומי יעורר אותם . ומי יורה להם דרך הלימוד . הלא נדרש להרחיב המנהג בזה . ע"י מקום מיוחד ללימוד המוסרי . אשר שמה יתאספו רבים וכן שלמים בעת מועד ללמוד ספרי מוסר . והיה כל הבא אל הבית . וישמע קול חונה ועלצ . קול הגה והי . על מאמרי חז"ל ודברי מוסר הנוראים מיראת ה' . המחמירות כל נפש . ימס לבבו ויכנע רוחו . ויאחזהו רטון לחקות אחר מעשיהם . וללמוד גם הוא כמותם . וכבר כתב הרמב"ם ז"ל צפ"ו מה' דיעות וז"ל . דרך ברייתו של אדם . להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו . לפיכך לריך אדם להתחבר כו' ולישב אצל החכמים כדי שילמוד ממעשיהם ע"ש :

ג הנה במלות לימוד התורה . אשר חובתה ידוע לכל . קבעת עתים לתורה היא תחילת דינו של אדם . ובכ"ז כל איש יר"א אשר קובע עתים לתורה . ישחלל לחוק את קביעותו . לבל יעבור עליה איזה מקרה ופגע . מסדרה או עגלה וכדומה . ולזה אף אם יוכל ללמוד צביתו . יבחר לו מקום צבית ה' . לילך וללמוד צבהמ"ד . למען אשר ההרגל יהיה נעשה שלטון . וגבון עוד יקנה תחבולות לחוק את פת קביעותו . להתחבר עצמו בלימודו אל הרבים . אשר ילמדו בעת

ללמוד ספרי מוסר . לא יבצר ממנו ללמוד צביתו או צבהמ"ד . ולזאת הנני להשיב מענה והשובה נכונה . להודיע גלוי לכל . מנחיתה בית מיוחד ללימוד המוסר . כי היא ענה עמוקה מלב חכם וחסד כדמו"ר קדוש ישראל זוק"ל . כי הוא אכן פינה ויסוד מוסר להחזיק כל הבנין :

כאישר כל איש משכיל ביראת ה' . מחויב להודות כי לימוד המוסר . הוא דבר הכרחי אל האדם לחיי הנפש . וכאשר הזכירו ע"ז הגאונים החסידים כנ"ל . ובכ"ז עניינו ריאות צחוש . כי הלימוד הזה כמעט כבר עבר ובטל מן העולם . כי אין איש שם על לב לקבוע עתים ללימוד המוסרי . ולא רבים יתכמו להבין ולהשכיל . ונה סיבו של לימוד הלאה . ועד כמה נחוץ הוא . וגם מי שלא למד ספרי מוסר כל ימיו לא ימצא לנפשו חכר כל מאומה . ורק אדמו"ר זוק"ל הוא החזיר עטרה ליושנה . ופרסם בעולם חובת לימוד המוסרי . וח"כ מובן הדבר מאליו . כי נדרש לזה התחכמות הרבה במועלות ודעת . למשוך לבצות ללימוד הלאה . לפנות הדרך לפני כל החפץ ללמוד ספרי יראה ומוסר ולישר המסילה להסיר ממנה כל מונע ומעכב . ולזאת הנה בית מיוחד ללימוד המוסר . היא תחבולה היותר גדולה לקרב נפשות ללימוד הלאה . והיא מסילת יושר . וגחולה מאד מכמה טעמים :

א האיש אשר כבר שמע וידע . ויענה ויטוה לבבו ללימוד הלאה הוא לימוד המוסרי . איפוא יהור לו מקום . וביחוד כאשר עיקר פרי החוטמה . הוא ללמוד עפ"י חופן המועיל בהתפעלות הנפש כנ"ל . היחזק כי יש ללמוד צביתו . נגד צ"ב העוברים לו מסביב . או ללמוד צבהמ"ד . אשר הוא בלימודו בהתפעלות הנפש . יפריע את הלומודים גמ' והלכות . והמה בלימודים יפריעו אותו מלימוד המוסר . ומה גם אם לפעמים יעורר אותו לימוד המוסר אל הבני .

שערי אור

היעולה להשיב שבות יראת ה' יח"ש. ובה שולם יושע ישועת הגפס. ועל כן חשב שכר מלוה בזה. לקרב לבבות ללימוד המוסרי. היא העולה למעלה. ואין קץ לשכרה. ולזאת היה מעור ומעורר. את תלמידיו ומקורביו. לשום עין ולב להשכיל לזכות את הרבים. להעיר ולעורר לבבם ללימוד היראה והמוסר:

ובבר הפליג ארמו"ר זוק"ל בסוף חגרת המוסר. בגדול יקרת הענין לזכות את הרבים בלימוד המוסר. ובשכרו הגדול. וז"ל הק' שם. לזאת ישים האדם אל לבו. לזכות את הרבים. לעוררם להחצבונת היראה והמוסר כו'. כן יחזיק בכל עוז בלימוד המוסרי. למען ישוטטו בו רבים ותרבה יראת ה'. וזכות הרבים חביה תלויה בו כו'. ומה מאוד הגדל המלוה הלזו צעוני האדם. לשום לבו ונפשו להדריך בני אדם ללימוד המוסר: להליל נפשם משאלו התחיות. וכמאמר רז"ל שבה דף ק"א. כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים. ואין לך התמנות גדולה. מלהזכיר ולעורר בני אדם ללימוד היראה. האדם המעורר לזה. יהיה לו חלק נכון בכל אשר יולד מזה. להחשדן צעדן גלחי אשר עין לא רחמהו. נלאה שכל חנוכי להקיף ולהכיר היטב כמות ואיכות מלות הרבים. אשר תלוה להאדם מהדבר הנקלה הלוה. העמל מעט והשכר הרבה. צאין ערך ושיעור. ולזאת ישים האדם עינו וכה שכלו. להדבר הגדול הלוה. אם צעל נפש הוא:

צעת קבוע. ומה גבי הלימוד הנעלב הלוה. של לימוד היראה והמוסר אשר חוצתו נעלם מן העין. ובעיני רבים אך למוחר יחשב. והאיש אשר ידבנו לבו לקבוע עתים ללימוד הלוה. הגה רוח קל כי יחלוף. תשא לכל הקביעות על אברותיה. ועקבותיה כל ידעו. ולזאת מאד מה מרח. ומה נחוץ הדבר. לחזקה במסמרות נסופות. ע"י בית מיוחד ללימוד המוסר. ומועד קבוע לרבים והאיש אשר ירגיל ח"ש לילך לבית המוסר. הגה ההרגל תהלהו. והיראה חכעדהו. להיות המועד נכון לזה לחק קבוע ולא יעבור. כיחד נאמן כל ימיו:

ד הבית הזה הנושא עליו מוחס חיו של בית המוסר. הוא בעלמו יפרסם חובה ללימוד המוסר לרבים. בראש הומיות יקרא. ובכרובות יתן קולו. ואמריו יאמר. מי האיש החפץ חיים חיי השכל. לבל יסבע צמטלות התחיה. או מי האיש החולה צמחלת הנפש. והפך לבקש מזור למהלחו. סורו לחוך אהלי. כל כרי נלעד נמלא אחי. דרשוני וחיו. גם כל העובר דרך עליו יזכור כי זה המקום נועד. לדרך חיים הוכחה מוסר. כן כאשר יהיה בית מיוחד ללימוד המוסר. מקום מועד לרבים. הגה גם אלה אשר מטעמים שונים לא ילכו לבית המוסר. הגה יהיה להם עכ"פ למזכרת ללימוד לעצמם:

ובן צמחצביו אשר היה כותב לתלמידיו ומקורביו. לחזק לבבם ביראה ה' ובללימוד המוסרי. היה מעור ומעורר את לבבם על זה. לזכות את הרבים. לחזק לימוד המוסרי בכל חוקף ועזו. וז"ל העורר בלחה מנכחציו. שובה חוכמת מגולה כו'. בלחתי להוביח אהכס ולזרו את כבודכם הרמה. שתרחו להתאמן בכל עזו. איש לפי שכלו וציניו. לחזק לימוד המוסרי בכל חוקף

יב.

(י) **לזכות** את הרבים בלימוד המוסר — כאשר ארמו"ר זוק"ל החזיק את לימוד המוסר. כי הוא עץ חיים מרפא לנפש. ומלמדה לאדם צינה ודעה. יראת ה' וענות דרך. עולה וחושיה. תאורכוו חיל עזו וגבורה למלחמת הילר. ואך זאת העלה

שערי אור

כ

ל. יראה לתמוך ביד העני. יאשר יוכל לעשות לעלמו חייה עסק. למען אשר משיי פי עמלו יאכל וישבע. ולהטותן תחשב זאת לדקה עד שולם. כן הדבר צחיי הנפש להשפיע מוסר וחוכמה תמיד. הוא דבר נמנע מאלד המוכיח ומאלד המקבל חוכמה כנ"ל. אולם המשכיל ביראה ה'. יראה להטות לבבות ללימוד היראה והמוסר. ואז יוכיחו את עצמם. ומעמל נפשם ישבעו משוב יראת ה'. לקיים את החורה והמורה. וגם צרכות יעשה מורה. אשר הורה להם הדרך. להיות לו חלק ונחלה בכל כשרון המעשה. ויאכל גם הוא מפרי מעליותם:

אבן לקרב נפשות ללימוד המוסרי. נדעש לזה חכמה והסכלה רבה. להבינם דעת ולהשכילם צינה. לששט משרים. מהסגולה היקרה של לימוד המוסר. כי היא אבן חן. אולר נחמד בנות דקק. ואין זה שום נפתל ועקש. וכן לריך להשלים את עצמנו תחילה בדרכי המדות. וצימוד צמדת הסבלנות. ואז ישכיל ויליח חפץ ה' צידו. וכן כהב אדמו"ר הגה"ח זוק"ל צאחד ממנהציו וז"ל הטורר. נושא הלה לקרב הלבבות ללימוד המוסרי. צמוסרי חוסר. ובסבלנות יחיוק. ובחכמה חיוק לין ותגדל פרח עכ"ל. וכן צכניה מוכחבים ילמד דעת. חיק לקרב נפשות ללימוד היראה והמוסר. ולהטותם לשלימות החמימי:

והנה כאשר אדמו"ר הגה"ח זוק"ל. כתב בצאגרה המוסר צז"ל. ומה מאוד תגדל המורה הלו צעיני האדם. לשום לבו ונפשו להדריך בני אדם ללימוד המוסר כו'. האדם המעורר לזה. יהיה לו חלק נכון בכל אשר יולד מזה. להתעזק בעזק נלחי אשר עין לא ראתהו כו'. וכ"כ צמכתב אחד וז"ל. מי האיש החפץ חיים. להיות ממוכי הרבים אשר כוכבים יזהירו. ולדקתם לעולם לא תמחה. יחסוף המורה הלה צמנה כו': מעשה

חוקק ועוז כו'. אל יקל נח צעיניכם הדבר. לזכות את הרבים. לעוררם אל מלחמה החזקה היא מלחמת הילר. אשר לא תקום ולא יהיה בלי לימוד המוסרי כראוי עכ"ל:

ובמכתב אחר כתב וז"ל. ולזאת ראשית מעשינו לחזק ידיים רפות. לנהלם אל בית הספר ללימוד המוסרי צהשכל ודעת פ'. ובזאת רפואה קלה היא ופריה רב. מי האיש החפץ חיים. להיות ממוכי הרבים אשר כוכבים יזהירו. ולדקתם לעולם לא תמחה. יחטוף המורה הלו צמנה. כי מי יודע מה יולד יום. ואם לא עכשו חימתי. ובה גבנה גם אהננו ללוטש הרעיון. לכבוש הילר ותאוחיו. והבא ללמד נמלא למד עכ"ל:

הנה מה גבנה דרכיו. ומה עמקו מחשבותיו. אשר חשב להטיב את עמו. להשכילם ביראה ה' יח"ש. ומה נאמנו דבריו. הנה ידוע מה שהפלינו חז"ל צמעלת מזה את הרבים. אולם צאזה ענין יוכל האדם להטיע למדרגה זו. כי על ידי מוסר וחוכמה הוא דבר נמנע. להוילח יקר מוולל. ומה גם להשיב רבים מעון. כי מולבד נוה שריק המוכיח לקשט עצמו תחילה. וכמו שאמרו חז"ל צ"ב דף ס"א החקוששו וקשו קשו עצמך כו'. אכן צל"ז גם אם ירצה כחול דברים שומע לא יהיה לו. כי מי יעה חוץ לדברי חוכמה. לעיזב את דרכו. אולם להפיר ולעורר לבות בני"א ללימוד המוסר. הוא כר נרחב לזכות את הרבים צמעט עמל. כי בקל הוא ליקח לבבות ללימוד הלה. אשר הדעת נוטן כי הוא דבר הכרחי לחיי הנפש:

גם הנה צתהלוכות דרכי לדקה והסד. לחוס ולרחם על העני. הנה להעטיקהו תמיד נועט מעט. על הנותן יכבד עינו. והמקבל לא ישבע די סיפוקו. כי מי יוכל למלאות להאדם די מהסורו אשר יחסר לו. אולם המשכיל אל

שערי אור

פרסם בעולם . כי מקום הגיחו לו מן השמים
להתגדר בזה . וכמבואר בדברי חז"ל במלין
דף ו' וכתח נחש הנחשה כו' אפשר בא אסא
ולא ביערו כו' אלא מקום הגיחו לו כו' :

ויהי רזון מלפני אבינו שבשמים . כי המעין
אשר ילא מתחת הקדש . קדוש ישראל
זקוק"ל . לא יפק . ולא יכזבו מימיו .
ויהיה לנחל שוטף יראת ה' ית"ש . ברחיבות
פלגי מים :

תמו דברי אשר קראחיו בשם שערי אור
זה השער לה' יבואו בו ישרי
לכ ילכו הללה ויאירו עיניהם באור ישראל
וקדושו :

מערתה טכל להשכיל ולהחבונן . כמה הקיף
חילא דחילנא . הוא חדמו"ר הגה"ח
קדוש ישראל זקוק"ל . מה גדול ומה נורא
זכותו . כי מלבד גדל גְדָקָחו וחסידותו . הגה
מי זכה וזיכה את הרבים יוהר ממנו . להדריך
בנ"ל ללימוד המוסר . כי הלא הוא הראש .
אשר מגעוריו החל לקרוח בקול גדול . בשם
לימוד היראה והמוסר . כי ממנה חוללות חיים
חיי הנפש . ועד היום אנחנו לאורו אנו הולכים .
וכל כשרון המעשה אשר נולד מלימוד המוסר
עד היום . הגה יש לו חלק ונחלה בזה . וכן
יהיה עד עולם :

ודנה חדמו"ר זקוק"ל אמר פעם אחת לפני
תלמידיו . על דבר לימוד המוסר אשר

אלה דברי תלמידו הכותב **יצחק** בהרב מוהר"ש **בלאזער** .

